

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Karel Kravčík

Nejlepší zájem dítěte v opatrovnických řízeních

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Nejlepší zájem dítěte v opatrovnických řízeních“ vypracoval samostatně a citoval všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 119760 znaků včetně mezer.

V Havířově dne 20.02.2023

Karel Kravčík

Poděkování

Zde bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. za její cenné rady a ochotný přístup při vedení této diplomové práce. Také bych rád poděkoval Mgr. Romaně Gulové DiS. za rady v některých praktických otázkách a také rodině a přítelkyni, kteří při mně stáli, jak po dobu psaní této práce, tak v průběhu celého studia.

Seznam použitých zkratek	6
Úvod	7
1 Nejlepší zájem dítěte a blaho dítěte	9
1.1 Právní úprava	9
1.1.1 Mezinárodní úprava	9
1.1.2 Vnitrostátní úprava	10
1.2 Vymezení pojmu nejlepšího zájmu dítěte	10
1.3 Konkurence zájmů dítěte se zájmy jiných subjektů	12
1.4 Blaho dítěte	14
2 Participační práva dítěte	16
2.1 Právní úprava	16
2.2 Vymezení pojmu	17
2.3 Názor dítěte a přímý výslech soudem	18
2.3.1 Závaznost přání dítěte	21
3 Cochemský model	25
3.1 Obecný popis Cochemského modelu	25
3.2 Podstata Cochemské praxe	26
3.3 „Účinnost“ Cochemského modelu	27
3.4 Problematické aspekty Cochemského modelu	28
4 Nejlepší zájem dítěte v opatrovnických řízeních	30
4.1 Procesní specifika	30
4.1.1 Rychlost řízení	31
4.2 Zjišťování nejlepších zájmů dítěte	32
4.3 Role soudu v opatrovnických řízeních	33
4.3.1 Průběh výslechu dítěte	34
4.3.2 Role soudu v rámci Cochemského modelu	36
4.4 Role kolizního opatrovníka	37
4.4.1 OSPOD jako orgán veřejné moci vs. OSPOD jako kolizní opatrovník	39
4.4.2 OSPOD v rámci Cochemské praxe	42
4.5 Role rodičů	43
4.6 Advokáti	44

4.7	Soudní znalci	46
4.7.1	Znalci v rámci Cochemské praxe	47
4.8	Pomocné profese	47
4.8.1	Sociální poradny	47
4.8.2	Mediace	48
4.8.3	Mediace v rámci Cochemské praxe.....	50
4.8.4	Rozdíl mezi rodinnou mediací a sociálním poradenstvím.....	51
	Závěr.....	53
	Seznam použitých zdrojů.....	55
	Abstrakt	61
	Klíčová slova	62

Seznam použitých zkratek

ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZSPO	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ÚPrDt	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
ÚS	Ústavní soud
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
ESLP	Evropský soud pro lidská práva

Úvod

Tato práce se zabývá principem nejlepšího zájmu dítěte, a to především optikou opatrovnických řízení. Princip nejlepšího zájmu dítěte nebo participační práva dítěte nejsou novými koncepty rodinného práva. Téma práce je však dle mého názoru aktuální, protože proces jejich přijímání a přijímání dalších závazků vyplývajících především z Úmluvy o právech dítěte do norem českého rodinného práva a potažmo do české rodinně právní praxe byl poměrně pozvolný. Praktičnosti zvoleného tématu nasvědčuje také aktualita zdrojů, které jsou k dispozici a které byly použity pro vypracování této práce. V práci je mimo monografií, odborných článků nebo komentářů použito i mnoho judikatury, především judikatury Ústavního soudu. Téma jsem si zvolil z důvodu neustálého vývoje diskuse, která je již mnohá léta v odborných kruzích kolem této problematiky vedena. Ať už v rámci problematiky přístupu soudu k dětem obecně či specificky v rámci tzv. opatrovnických řízení, jakožto v řízeních spojených s rozvodem nebo rozchodem rodičů, se pravidelně objevují nové postupy či metodiky, které se tuto velmi náročnou otázkou snaží vyřešit. Potřeba věnovat se tématu práce dále vychází ze zranitelnosti dětí, které samy zpravidla nejsou schopny bránit svá práva. Především v opatrovnických řízeních pak může být nejlepší zájem dítěte z důvodu existence rodičovského konfliktu snadno upozaděn. Princip nejlepšího zájmu dítěte vznikl především z toho důvodu, aby do jisté míry vyrovnal toto nerovné postavení dítěte vůči rodiči tím způsobem, že stanovil povinnost prioritizovat nejlepší zájem dítěte při rozhodování o otázkách dítěte se týkajících. Opatrovnická řízení jsou poté pravděpodobně nejčastějším typem řízení, ve kterém dítě vstupuje do styku se soudem a dalšími subjekty, které jsou principem nejlepšího zájmu dítěte vázány.

Cílem práce je pomocí metody deskriptivní a analytické popsat princip nejlepšího zájmu dítěte, zmapovat některé postupy subjektů vystupujících v opatrovnických řízeních a kriticky zhodnotit, nakolik jsou tyto postupy v souladu s nejlepším zájmem dítěte, potažmo s dalšími závazky vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte a případně doporučit a rozebrat postupy vhodnější.

Práce bude členěna na kapitoly a podkapitoly. V první kapitole práce je vymezen princip nejlepšího zájmu jako takový, shrnuta jeho vnitrostátní a mezinárodní legislativní úprava. Dále je v této kapitole řešena problematika kolize zájmů dítěte a stručně vymezen blízký pojem blaha dítěte.

V druhé kapitole rozebírám problematiku participačních práv dítěte, které s principem nejlepšího zájmu dítěte úzce souvisí. V této kapitole také analyzuji problematiku názoru a přání

dítěte, zda je dostatečné, pokud je názor dítěte pouze zprostředkováván soudem třetí osobou a nakolik je přání dítěte pro soud závazné.

Ve třetí kapitole se poté stručně zabývám základním popisem a vymezením principů tzv. Cochemské praxe jakožto nejrozšířenějšího modelu interdisciplinární spolupráce na území České republiky. Cochemská praxe se na téma práce úzce váže, protože důvodem vzniku tohoto modelu interdisciplinární spolupráce je potlačení rodičovských konfliktů a co největší eliminace dalších negativních vlivů, které jsou v opatrovnických řízeních na dítě vyvíjeny. Jinými slovy hlavním důvodem existence interdisciplinární spolupráce v podobě Cochemského modelu je přetvoření postupů ovládajících opatrovnické řízení tak, aby bylo co nejvíce v souladu s nejlepším zájmem dítěte.

V kapitole čtvrté jsou popsány jednotlivé profese, které vystupují v opatrovnických řízeních a je rozebráno, jak se liší postupy a fungování těchto profesí, pokud se podílejí na opatrovnických řízeních v soudních regionech, které přejaly Cochemský model interdisciplinární spolupráce. Těmito profesemi jsou soud, orgán sociálně-právní ochrany dětí, advokáti, soudní znalci, mediátoři a sociální poradny. Větší důraz kladu především na OSPOD, který hraje v opatrovnických řízeních dvě velmi důležité role, kolem nichž probíhají živé diskuse, podpořené také nedávnou novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

1 Nejlepší zájem dítěte a blaho dítěte

V této kapitole shrnu současnou národní a mezinárodní úpravu, která princip nejlepšího zájmu dítěte upravuje, pokusím se vymezit, co je obsahem principu a stručně popíši problematiku konfliktů zájmu dítěte se zájmy jiných subjektů nebo s jinými zájmy téhož dítěte. Pro úplnost vymezím také nejlepšímu zájmu dítěte blízký pojem blaha dítěte.

1.1 Právní úprava

1.1.1 Mezinárodní úprava

Nejdůležitějším mezinárodním pramenem, který o hovoří o nejlepším zajmu dítěte je Úmluva OSN o právech dítěte (dále jen Úmluva)¹. Především Úmluva pojem zmiňuje ve svém článku 3 odst. 1, který zní: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány*“. Důležitost tohoto principu podtrhl Výbor OSN pro práva dítěte také tím, že ho určil za jeden ze základních principů Úmluvy (vedle čl. 2 - zákazu diskriminace, čl. 6 – práva na život a rozvoj dítěte a čl. 12, který je středobodem participacních práva dítěte) a také tím, že v roce 2013 pro něj vyhradil samostatný všeobecný komentář č. 14, týkající se pouze článku 3 odst. 1.² Anglická verze Úmluvy dále používá slovní spojení nejlepšího zájmu dítěte i v člancích č. 9, 18, 20, 21, 37 a 40, týkajících se jednotlivých práv dítěte v Úmluvě uvedených.

Zde je vhodné poznamenat, že Ústavní soud přiznal čl. 3 odst. 1 Úmluvy v souladu s Obecným komentářem č. 14 přímou aplikovatelnost a není tedy nutné přijímat vnitrostátní úpravu k tomu, aby povinnosti vyplývající z tohoto článku byly pro subjekty zavazující.³ Otázka samovykonatelnosti však není ve skutečnosti teorií spolehlivě vyřešena. Mezi obecné podmínky samovykonatelnosti normy mezinárodní smlouvy patří totiž určitost a jednoznačnost práv a povinností z ní vyplývajících, což podle některých autorů čl. 3 odst. 1 Úmluvy nesplňuje.⁴ Podle stejných autorů však diskuse nad samovykonatelností článku postrádá hlubšího smyslu, protože zodpovězení této otázky nemá na vyřešení problémů spojených s aplikací čl. 3 odst. 1 Úmluvy přílišný vliv.⁵

¹ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

² General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration, CRC /C/GC/14.

³ Nález ústavního soudu ze dne 9. dubna 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96.

⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021, 84 s.

⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*, 2019, roč.158, č.12, s. 1098-1099.

Oproti dřívějším úmluvám, které se zabývají právy dětí, spočívá značný význam Úmluvy v její závaznosti. Úmluva totiž zavazuje smluvní strany, tedy státy, k úpravě svého právního řádu, postupů orgánů veřejné moci, rozpočtu a dalších procesů tak, aby byly plně v souladu s cíli Úmluvy. To, zda státy cíle skutečně naplňují, je poté podrobena kontrole ze strany Výboru OSN pro práva dítěte, kterému musí státy zasílat průběžné zprávy o realizaci Úmluvy.⁶

Dalším současným důležitým mezinárodním dokumentem je Evropská úmluva o výkonu práv dětí, jejíž přijetí je reakcí na článek 4 Úmluvy OSN o právech dítěte.⁷ Tato stručná úmluva upravuje především procesní práva dětí, které lze souhrnně nazvat jako práva participační, právo na ustanovení zástupce v řízení, které se ho týká a několik dalších práv procesního charakteru.

1.1.2 Vnitrostátní úprava

Pojem nejlepšího zájmu dítěte užívá občanský zákoník na mnoha místech ve své rodinně-právní části. Užívá ho však v různých podobách, ať už v podobě jednotné (odst. 2 písm. a) § 755 ObčZ), množné (§ 795 ObčZ), ale také i vyjádřený jinými slovy. Příkladem druhého lze uvést slovní spojení „morální a hmotný prospěch dítěte“ v ustanovení § 855 nebo „zřejmý zájem dítěte“ v § 793. Základními hmotněprávními ustanoveními, co do respektování zájmů dítěte, jsou ustanovení § 866 a 875 ObčZ. Slovní spojení se však objevuje v občanském zákoníku na mnoha dalších místech (např. § 792, 795, 869, 870, 953 a další...). Pojem zmiňují také ustanovení procesního práva. Např. se jedná o ustanovení § 419 a § 425 ZŘS týkající se řízení o určení a popření otcovství nebo v oddílu 5 ZŘS, týkajícího se řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, ustanovení § 468a, § 474 a další.

1.2 Vymezení pojmu nejlepšího zájmu dítěte

Standardní definice principu nejlepšího zájmu dítěte (*the best interest of the child*) neexistuje. Nenajdeme ho v občanském zákoníku ani v Úmluvě, či v jiných mezinárodních dokumentech. Je tomu tak úmyslně, protože zobecňovat pojem by bylo v rozporu s předpokladem, že každé dítě je jiné, a to, co je v jeho zájmu, bude také případ od případu jiné. Má se totiž za to, že zobecňování a paušalizování by z těchto důvodů mohlo mít negativní efekt na aplikaci principu. Proto byla zvolena cesta ponechání větší volnosti soudu a dalším orgánům,

⁶ Čl. 44 Úmluvy o právech dítěte

⁷ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 51/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

kteře v dané věci rozhodují, aby posoudily konkrétní případ a určily, co je v dané věci v zájmu dítěte.⁸ Ani na poli práva mezinárodního neexistuje žádné definiční ustanovení. Implementace této zásady se totiž bude kromě individuálního případu lišit v různých státech i v závislosti na místních kulturních tradicích, ekonomické a politické situaci v zemi dítěte a mnoha dalších lokálních a jiných odlišnostech. Neurčitost pojmu pak přetrvává i přes návod, který se snaží Výbor OSN státům, resp. zákonodárcům a osobám s rozhodovací pravomocí, poskytnout v podobě svých komentářů.⁹

Jedním z velmi obecných způsobů, jak na pojem nahlížet, je jako na požadavek na „*harmonický vývoj dítěte v rodinném prostředí plném lásky, pozitivní motivace, ochrany a pomoci, aby se dítě mohlo připravovat na své budoucí povolání a na převzetí odpovědnosti za svůj život.*“¹⁰ Z praktického hlediska se ale za nejvhodnější jeví vymezení nejlepšího zájmu dítěte jako třísložkového konceptu tak, jak je popsán v Obecném komentáři č. 14, který do jisté míry shrnuje a seskupuje různé pokusy o definici tohoto pojmu. Tento komentář se snaží poskytnout určitá vodítka zákonodárcům, osobám s rozhodovací pravomocí i jednotlivcům, jak na princip nejlepšího zájmu dítěte nahlížet, tak aby mohl být v praxi jednodušeji aplikován a aby byl zajištěn plný i účinný výkon všech práv obsažených v Úmluvě a všestranný rozvoj dítěte.

První z těchto složek je nejlepší zájem dítěte jako hmotné právo dítěte, skupiny dětí nebo dětí obecně (dále jen dítěte) na to, aby jejich nejlepší zájem byl brán jako přední hledisko, které má být posouzeno přednostně před hledisky ostatními, a to při rozhodování o všech otázkách, které se dítěte týkají. Lepším vysvětlením hmotněprávní roviny nejlepšího zájmu dítěte je dle mého názoru vysvětlení Duškové, podle které jde o „*právo dítěte na respektování, ochranu a zajištění rovnováhy mezi jeho jednotlivými základními právy a svobodami, jak jsou garantována v CRC.*“¹¹ Pokud nelze zachovat všechna práva dítěte Úmluvou garantována, musí nastoupit obecný princip proporcionality vytvořený judikaturou Ústavního soudu, na jehož základě pak může být některé z práv upozaděno.¹²

Druhou složkou je nejlepší zájem dítěte jako základní zásada interpretace práva. Jedná se o požadavek na to, aby byl v případě nutnosti vybrán takový výklad práva, který je v co

⁸ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015, 19 s.

⁹ DOEK, Jaap Egbert. *Child Well-Being: Children's Rights Perspective*. In: BEN-ARIEH, Asher a kol (eds.). *Handbook of Child Well-Being* [online]. Berlín: Springer, 2014, s. 198 [cit. 11. listopadu 2022]. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_9.

¹⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceďa rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 119 s.

¹¹ DUŠKOVÁ, Šárka a kol. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 42 s.

¹² Tamtéž, 56 s.

největším souladu se zájmy dítěte nebo případně ten, který jeho zájem poškozují co možná nejméně.¹³

Poslední složka poté zavádí procesní požadavky zajišťující naplnění nejlepšího zájmu dítěte. Důležitý je především požadavek na náležité odůvodnění rozhodnutí týkající se dítěte. V něm musí soud nebo jiný orgán nadaný rozhodovací pravomocí náležitě popsat, co orgán vyhodnotil jako nejlepší zájem dítěte, jak byl zájem dítěte vzat v potaz, s jakými dalšími zájmy ho poměřoval, a pokud se názorem dítěte neřídil, tak z jakého důvodu.¹⁴ Následně zde spadá i možnost dítěte se v řízení vyjádřit (ideálně přímou cestou, případně, pokud je toto právo vykonáváno skrz opatrovníka, musí opatrovník tlumočit názor dítěte přesně), spojená s právem dítěte být informováno. Dále také právo dítěte na to, aby jeho zájem a potřeby byly posouzeny odborníky s odpovídajícími znalostmi a zkušenostmi i právo na co možná nejrychlejší rozhodnutí, neboť rychlost procesu týkající se dítěte má obecně vyšší důležitost než u dospělých. V poslední řadě zde spadá i právo na právní zastoupení v případech, kdy hrozí konflikt zájmů se zájmy opatrovníka nebo jiné osoby zastupující názory dítěte, právo na opravné prostředky a zavedení mechanismu posuzování dopadů na práva dítěte (CRIA).¹⁵

Jak je již zřejmé, zájem dítěte je neurčitý právní pojem (stejně jako např. veřejný pořádek) a jako takový nechává široký prostor pro interpretaci. Výhodou tohoto je, že aplikace principu nebude nikdy statická a soud tak může jednoduše měnit jeho interpretaci podle aktuálních potřeb, jak v ohledu na jednotlivé případy, tak i s ohledem na proměnlivost obsahu principu v čase. Nevýhodou, která bývá často kritizována, je to, že vzhledem ke své neurčitosti nastávají problémy s jeho aplikovatelností a bez bližších závazných pokynů existuje široký prostor pro nevhodný výklad i diametrálně rozdílný způsob aplikace jednotlivými soudy. Je poté prací Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva tento princip konkretizovat a usměrňovat obecné soudy a další rozhodující orgány z hlediska jeho aplikace.¹⁶

1.3 Konkurence zájmů dítěte se zájmy jiných subjektů

Ve věci konkurence zájmů můžeme rozlišovat dva typy této konkurence. Zprv se jedná o konkurenci zájmů dítěte se zájmy jiných subjektů na řízení se účastnících či nikoli. V tomto případě lze jako specifický případ konkurence odlišit také konkurenci zájmů dítěte se

¹³ General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration, CRC /C/GC/14.

¹⁴ HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 10, s. 957.

¹⁵ General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration, CRC /C/GC/14.

¹⁶ WESTPHALOVÁ: *Nástroje řešení...*, 81 s.

zájmy dětí jiných. Zadruhé se bude jednat o konkurenci jednotlivých složek zájmu dítěte navzájem, tedy např. zájem dítěte na výchovu ve vhodném prostředí a zájem dítěte na tom být vychováváno svými rodiči. Pokud jde o první zmíněný typ konkurence, je obecně přijímáno, že ačkoli je nejlepší zájem dítěte hledisko primární, nejde o jediné hledisko, které musí být v daném případě bráno v potaz. To znamená, že soud zváží i zájmy jiné jakými jsou např. zájmy členů rodiny, státu nebo dalších dětí a stejně tak i zájem veřejný. Tyto střety pak musí být posouzeny případ od případu, musí se balancovat mezi zájmy zúčastněných a usilovat o nalezení ideálního kompromisu, stále však v rámci myšlenky, že zájem dítěte, přestože jiné zájmy mohou být stejné důležitosti, musí být posuzován na prvním místě. Zde je vhodné zdůraznit, že přední hledisko není totéž, co hledisko prvořadé (angl. paramount). To znamená, že ačkoli je nejlepší zájem dítěte hlediskem významnějším, za určitých okolností ho mohou jiné zájmy převýšit.¹⁷ Tento rozdíl si Úmluva uvědomuje a striktnější výraz „prvořadý“ používá v čl. 21, týkajícího se osvojení. V případech osvojení tedy musí být zájem dítěte posuzován jako zájem absolutně převyšující zájmy ostatní, bez rozdílu v tom, zda se jedná o zájem rodičů, jiné osoby či zájem společnosti. Přísnější povaha je výslovně uvedena pouze v článku 21 Úmluvy. Prvořadost nejlepšího zájmu dítěte lze ale vyvodit i v jiných člancích Úmluvy, např. v čl. 9 odst. 1 (nedobrovolné oddělení dítěte od rodičů), čl. 11 (únos dítěte do zahraničí) a čl. 20 (náhradní péče).¹⁸ Ústavní soud v této problematice již dříve řekl, alespoň pokud jde o střet zájmů dítěte a rodiče, že zájem dítěte může převažovat, pokud je dostatečně závažný.¹⁹ Ke stejnému závěru došla také Evropská komise pro lidská práva již v roce 1982, tedy ještě před účinností Úmluvy, v případě *Hendriks v. Netherlands*.²⁰

Situace, kdy proti sobě stojí zájmy vícero dětí, jsou o stupeň složitější, protože zájmy obou musí být chráněny na stejné vysoké úrovni. V jednom případě musel ÚS rozhodovat o vzájemném střetu zájmů dvou sourozenců. V tomto případě stál na jedné straně zájem patnáctiletého představovaný jeho přáním zůstat po rozvodu v péči otce (vyjádřeného jak v rozhovoru s kolizním opatrovníkem, tak při výslechu u odvolacího soudu) a na straně druhé zájem mladší sestry na zachování sourozeneckých vazeb představované tím, že bratr, i přes své přání, bude svěřen do péče matky, aby tak mohl nadále se sestrou vyrůstat. Ústavní soud zrušil rozhodnutí Krajského soudu, který obě děti svěřil do péče matky. V odůvodnění vyjádřil myšlenku, že v obdobných případech musí soudy pečlivě a komplexně posoudit všechny

¹⁷ WESTPHALOVÁ: *Nejlepší zájem dítěte*..., s. 1094-1095.

¹⁸ DUŠKOVÁ: *Úmluva o právech dítěte*..., 64 s.

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

²⁰ Communication No. 201/1985, U.N. Doc. CCPR/C/33/D/201/1985.

relevantní skutečnosti a také to, že zájem nezletilého syna má vysokou prioritu. V dané věci rozhodl vysoký věk dítěte, který vyjadřoval názor (blíže k závaznosti názoru dítěte kapitola 2.1) a skutečnost, že obecné soudy dostatečně nezdůvodnily, proč upřednostnily zájem mladší sestry.²¹

Z výše uvedeného dle mého názoru vyplývá, že zákon nedává pro řešení střetu zájmů dvou nebo více dětí žádné vodítko, které by automaticky překlápilo mísky vah na jednu nebo druhou stranu. Soudům tedy nezbývá nic jiného než pečlivě zvážit zájmy všech dětí, kterých se rozhodnutí dotýká a rozhodnout tak, aby byla újma na zájmech co nejnižší. Tedy volit podobný postup jako u střetu zájmů dítěte se zájmy osob od dítěte odlišných, avšak s výjimkou absence korektivu v podobě nadřazenosti zájmu dítěte.

1.4 Blaho dítěte

Princip blaha dítěte (angl. well-being) je vedle nejlepšího zájmu dítěte dalším velmi obecným pojmem rodinného práva. V mezinárodních dokumentech se objevuje již v Deklaraci práv dítěte z roku 1958 a stejně tak se nachází i v Úmluvě (čl. 3 odst. 2). Čl. 3 odst. 2 Úmluvy zní: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.*“ Úmluva tak klade důraz především na roli státu při vytváření legislativy, která má zajišťovat blaho dítěte. Nezapomíná však i na roli rodičů a dalších osob, jejichž činnost je pro dosažení blaha dítěte taktéž nezbytná. Čl. 3 odst. 2 je aplikovatelný nezávisle na ostatních článcích Úmluvy. Je možné ho tudíž použít i pro zajišťování blaha specifických skupin dětí, na které jinak výslovně další články Úmluvy necílí. Například děti žijící na ulici nebo děti patřící do skupiny LGBTQ+.²² Ve vnitrostátním právu je jeho zřejmě nejvýraznějším použitím ustanovení § 5 Zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, který zní: „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dítěte je zájem a blaho dítěte...*“. Z této formulace, naprosto v souladu s mezinárodním právem, je zřejmé, že se nejedná pouze o jiné pojmenování pro nejlepší zájem dítěte, ale o samostatný pojem.

Stejně jako u nejlepšího zájmu dítěte i pro pojem blaha dítěte je v podstatě nemožné vytvořit všezahrnující definici. I zde se bude obsah pojmu lišit podle toho, z jakého pohledu se na něj díváme. Odborná literatura vymezuje pojem blaha dítěte tak, jak je uveden

²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2015, sp. zn. II. ÚS 2919/14, body 19-21.

²² VANDENHOLE: *Children's Rights: A Commentary...*, s. 69.

v mezinárodních dokumentech, jako návod k postupu zákonodárce a dalších osob o dítě se starajících pro „*vytváření prostředí přátelského dětem*“.²³ Podle Doeka lze zase blaho dítěte definovat jako „*realizaci jeho práv a naplnění příležitosti dítěte být vším, čeho může dosáhnout z hlediska jeho potenciálu, dovedností a schopností*“.²⁴ Státům z principu blaha dítěte mj. vyplývají i povinnosti zajistit co nejvyšší možný standard životní úrovně dítěte. Tato životní úroveň je poté představována zdravím dítěte (čl. 24), úrovní jeho sociálního zabezpečení (čl. 26) i stavem a ochranou životního prostředí, ve kterém dítě žije (čl. 24 odst. 2).²⁵

Závěrem tedy lze říct, že ačkoli jsou nejlepší zájem dítěte a blaho dítěte koncepty komplementární, navzájem se od sebe liší. Zatímco pojem blaha dítěte je obecný pojem rodinného práva, u zájmu dítěte už jde o aplikaci dříve vytvořených pravidel na konkrétní záležitost konkrétního dítěte. Jinými slovy, spíše nežli test, jenž je nutné aplikovat během procesu rozhodování, je blaho dítěte výsledný stav, který je možné připsat právě opatřením (včetně rozhodnutí ve věcech dítěte v řízeních před státními orgány), jež státy přijaly za společného přičinění rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu a péči o dítě.

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 18.

²⁴ DOEK: *Child Well-Being...*, s. 205.

²⁵ SUTHERLAND, Elaine E, MACFARLANE, Leasley-Anne Barnes. *Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, s. 41-42.

2 Participační práva dítěte

V této kapitole se hodlám zabývat participačními právy dítěte, jejichž naplňování je zásadní při dodržování postupů, které jsou v souladu se zásadou nejlepšího zájmu dítěte. V rámci participačních práv proberu také problematiku názoru či přání dítěte vyjádřených dítětem při výkonu jeho participačních práv a krátce rozeberu nakolik je takto vyjádřené přání pro soud závazné.

2.1 Právní úprava

Participační práva dítěte jsou poslední velkou skupinou práv, která byla dětem přiznána v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte z roku 1989. Tento článek se pak novelou účinnou od 1. srpna 1998 odrazil v ustanovení § 31 odst. 3 zákona o rodině. V neposlední řadě upravuje právo dítěte na informace a na vyjádření názoru v řízení na mezinárodní úrovni i Evropská úmluva o výkonu práv dětí ve čl. 3. Národním základem participačních práv dítěte v lidskoprávní rovině jsou články 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 LZPS, které sice dítě výslovně nezmiňují, ale zahrnují jej slovem „každý“. Výslovně termín dítě pro řízení před soudem nebo jiným orgánem veřejné moci používá ustanovení § 867 ObčZ, které v prvním odstavci upravuje povinnost soudu dítě informovat a v odst. 2 vymezuje vyvratitelnou domněnku, že dítě starší 12 let je zpravidla schopno si z poskytnuté informace utvořit vlastní názor a tento sdělit (více k domněnce schopnosti dítěte názor vyjádřit níže). Ustanovení § 875 ObčZ poté upravuje obdobně informační povinnost rodičů vůči dítěti. Jak ustanovení § 867, tak § 875 vycházejí z čl. 12 Úmluvy.²⁶

Procesní pravidlo, které nařizuje soudu zjišťovat názor dítěte je obsaženo v obecném ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ a poté na několika místech v zákoně o zvláštních řízeních soudních, např. v ustanovení § 487 odst. 2 věta týkající se mezinárodního únosu dětí. Právo dítěte na informace se nachází v ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS. S ohledem na zjevnou procesní povahu ustanovení § 867 odst. 2 ObčZ se však jeví pravidla v obou procesních předpisech za nadbytečná. Na druhou stranu lze dle mého názoru ze zařazení těchto ustanovení vysledovat snahu zákonodárce zdůraznit roli participačních práv dětí v českém právním řádu. Na poli sociální ochrany je pak základním ustanovením upravující participační práva dítěte § 8 odst. 2 a 3 ZSPO.

²⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 788 s.

2.2 Vymezení pojmu

Zavedením participačních práv, což jsou práva především procesní povahy, se paternalistický přístup, kdy je dítě pouze pasivně chráněno prostřednictvím svých práv soudem, rodiči a dalšími subjekty o něj pečujícími, mění do aktivnější a zodpovědnější formy. Díky tomu má dítě samo možnost se na ochraně svých práv podílet a vyrovnat tak nerovné postavení vůči rodičům nebo jiným pečujícím osobám. Participační práva dítěte jsou důležitá, neboť ke zjištění toho, co je v nejlepším zájmu dítěte, nám může napomoci právě vyslechnutí si jeho přání a argumentů, které bude moci vyslovit pouze pokud k jejich vyslovení bude mít právo, a pokud na druhé straně bude existovat povinnost orgánů těmto argumentům naslouchat a vzít je v potaz při svém rozhodování. Stále se však jedná pouze o práva dítěte, nikoli jeho povinnosti. Proto je pouze na něm, zda se rozhodne těchto práv nevyužít.

Jak již bylo řečeno, Úmluva v čl. 12. nedává dítěti pouze právo volně vyjadřovat svůj názor, ale také právo na to, aby jeho názorům bylo nasloucháno. Tento názor by měl mít vliv na rozhodnutí dítěte se týkajících. Minimálně potom by se měl názor odrazit v odůvodnění takového rozhodnutí. Někteří autoři přiznávají výše uvedené právo i velmi mladým nebo mentálně postiženým dětem. Dokonce i těm, které nejsou schopné svůj názor projevit verbálně. Tyto děti mohou názor vyjadřovat hrou, kresbou, malbou či projevem emocí. Do jaké míry bude takto vyjádřený názor respektován, se pak bude lišit podle kompetencí daného dítěte.²⁷

Participační práva dítěte musí být vnímána v souvislosti s dalšími právy dítěte v Úmluvě vyjádřených. K propojení práva dítěte se vyjádřit a nejlepšího zájmu dítěte uvedla Westphalová toto: „*Obě zásady nemohou být vnímány izolovaně, ale v kontextu všech obecných zásad ÚPrDt, mezi něž je třeba počítat zákaz diskriminace jakéhokoli druhu (čl. 2 ÚPrDt) či právo na život a rozvoj dítěte (čl. 6 ÚPrDt). Zásada nejlepšího zájmu dítěte stanoví cíl snažení rodičů a státních orgánů, zatímco participační právo dítěte poskytuje jeden z rozhodujících způsobů, jakým lze tento cíl dosáhnout*“.²⁸

Participační práva dítěte lze rozdělit na čtyři základní úrovně podle své síly: právo být informováno, právo vyjádřit svůj názor a svá přání, právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí a na posledním místě právo svým názorem zcela určit rozhodnutí. Dítě musí být vždy informováno jak o skutečnostech důležitých pro formování vlastního názoru, tak i o možných důsledcích, které mohou být při vyslovení jeho názoru vyvozeny, pokud jim bude

²⁷ LANSDOWN, Gerison. *The Evolving Capacities of the Child*. Florencie: UNICEF Innocenti Research Center, 2005, s. 4. Dostupné z: <https://www.unicef-irc.org/publications/384-the-evolving-capacities-of-the-child.html>.

²⁸ WESTPHALOVÁ: *Nástroje řešení...*, 104 s.

nasloucháno.²⁹ Právo na informace zahrnuje také právo dítěte být informováno o výsledku řízení a pokud dítě v řízení vyjádřilo svůj názor, tak jak byl tento zohledněn.³⁰

Stejně jako pro čl. 3 odst. 1 Úmluvy týkající se nejlepšího zájmu dítěte, tak i pro čl. 12 Úmluvy o právu dítěte být slyšeno, vytvořil Výbor OSN pro práva dítěte samostatný Obecný komentář. Ten společně s rozsáhlou judikaturou soudů národních i evropských dále konkretizuje tento složitý soubor práv. Obecný komentář vymezuje pět základních kroků, které musí být pro naplnění participačních práv dítěte provedeny. Jedná se o:

1. přípravu, do níž patří především informování dítěte;
2. samotné slyšení, kterým se nemyslí pouze slyšení před soudem, ale i slyšení v jiných záležitostech týkajících se dítěte;
3. vyhodnocení schopností dítěte, kterým se určí, jaká váha bude přisouzena názoru dítěte;
4. informování dítěte o váze přisouzené jeho názoru a
5. stížnosti, opatření a nápravy, tedy především možnosti dítěte se bránit v případě, že jeho právo k vyslechnutí bylo ignorováno nebo jinak porušeno.³¹

Úmluva tedy svým přijetím udělila dětem nový status. Nadále na dítě nelze nazírat jako na pasivní objekt v rámci rozhodovacího procesu, nýbrž jako na osobu s rozvíjejícími se schopnostmi, která má vlastní identitu i vlastní práva a svobody, které je schopna sama svým přičiněním bránit. Názorům dítěte musí být nasloucháno a mělo by být povzbuzováno k tomu, aby se rozhodovacích procesů aktivně účastnilo, jinak existence participačních práv dítěte ztrácí svůj smysl. Na druhou stranu je však důležité stanovit mantinely tomu, do jaké míry pomocí participačních práv přenášíme na dítě odpovědnost za výsledek řízení.

2.3 Názor dítěte a přímý výsledek soudem

Ustanovení § 867 ObčZ., které navazuje na čl. 12 Úmluvy, upravuje dvě základní složky participačních práv dítěte – právo dítěte na informace a právo dítěte na sdělení svého informovaného názoru. ObčZ zde konstruuje vyvratitelnou domněnku, že dítě starší dvanácti let je schopno podané informace přijmout, utvořit si vlastní názor a tento poté sdělit. To však neznamená, že mladší dítě tyto schopnosti nemá. ÚS nazírá na hranici dvanácti let jako na „nejzazší možnou“ a říká, že většina dětí je schopna se vyjadřovat k přímým otázkám soudu již

²⁹ RADVANOVÁ: *Rodina a dítě...*, 31-32 s.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18, bod. 49

³¹ General comment No. 12 (2009) The right of the child to be heard, on 1 July 2009 CRC/GC/12, odst. 10.

v deseti letech věku.³² Ústavní soud dokonce v několika případech přiznal právo vyjádřit se k jednoduchým otázkám i dětem sedmiletým³³ nebo šestiletým.³⁴ To stejné platí také naopak, tedy i dítě starší může postrádat schopnost informace vstřebat a vyjádřit svůj názor. ESLP se vyjádřil k tématu vhodnosti přímého výslechu nezletilého soudem v případě Havelka a ostatní proti České republice tak, že podle něj je vhodné vyslechnout i děti staré jedenáct let.³⁵ Názor dítěte vyslovený prostřednictvím jeho participačních práv pak slouží soudu jako jeden z hlavních prostředků pro nalezení jeho nejlepšího zájmu.³⁶

Zmíněná hranice dvanácti let hraje takovou roli, že pokud by soud nevyslechl dítě starší, musí soud takový krok náležitě odůvodnit s tím, že nároky na toto odůvodnění budou vyšší, než pokud by nevyslechl dítě mladší. Současně, v souladu s nejlepším zájmem dítěte, i v případě, kdy dítě je schopno formulovat vlastní názor, nemá být jeho výslech povinnou součástí řízení za každou cenu. Pokud by výslech mohl mít nepříznivý vliv na duševní zdraví a vývoj dítěte nebo by míra psychické zátěže, která je na dítě účastníci se řízení vyvíjena, překračovala míru, jež se dá obvykle při obdobných řízeních předpokládat, není vhodné dítě přímo vyslýchat. To stejné platí i pro dítě starší dvanácti let. V takových případech je zjištění názoru a jeho zprostředkovaného sdělení soudu prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo znaleckého posudku považováno za dostatečné.^{37 38} Lze však plně souhlasit s názorem ÚS, který tvrdí, že i v případech, kdy není potřeba výslechu nezletilého pro dostatečné zjištění skutkového stavu, by mělo být k rozhodnutí o neprovedení výslechu přistupováno opatrně. Nelze totiž opomenout skutečnost, že vyjádření názoru nemá hodnotu pouze jako důkaz, ale jedná se zároveň o výkon práva účastníka řízení.³⁹

Zde je třeba podotknout, že vzhledem ke způsobu, jakým je hranice dvanácti let v zákoně formulována, se ustanovení § 867 odst. 2 jeví pouze jako velmi měkké doporučení soudu, kterého prakticky není za potřebí. Pokud zákonodárce trvá na zachování určité doporučující hranice, lepším řešením se zdá stanovení pevné věkové hranice, třeba i hranice vyšší, např. čtrnáct let. Nad touto hranicí bude mít soud povinnost dítě vyslechnout a výslech dětí mladších by byl ponechán na úvaze soudu omezené řádným odůvodněním v případě, kdy

³² Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 25.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. IV. ÚS 827/18, bod 24.

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19, bod 23.

³⁵ Rozsudek ESLP ze dne 21. 6. 2017, *Havelka a ostatní proti České republice*, č. 23499/06, bod 62.

³⁶ FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Judiciální doktrína Ústavního soudu České republiky ve věcech rodinného práva za období 2014-2020*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 161.

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 12. září 2014, sp. zn. I. ÚS 2643/13-2, bod 26.

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. října 2019, sp. zn. III. ÚS 2396/19, body 34-36.

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 44.

se dítě rozhodne nevyslechnout. Přísnější formulace by nutila soudy, které se takovým výslechem spíše vyhýbají, dítě do rozhodovacího procesu častěji zapojit.

Mimo řízení ve věci samé je podle Ústavního soudu důležité nezanevřít na participaci dítěte ani při rozhodování o předběžném opatření ve věcech péče soudu o nezletilé. ÚS si je však vědom nutnosti rychlého rozhodování u předběžných opatření (srov. § 75c odst. 2 OSŘ), a tak se pro účel zjištění názoru dítěte nebrání využití alternativních postupů, jako je vyslání asistenta soudce do bydliště dítěte nebo telefonický hovor.⁴⁰

Obecně lze vysledovat dva názorové proudy týkající se nutnosti přímého výslechu dítěte soudem. První proud požaduje přímý výslech, pokud možno pokaždé, kdy se to jeví být jen trochu rozumné (zde se jedná především o judikaturu ÚS).⁴¹ Argumentuje se přitom plným naplněním participačních práv dítěte, výsostným právem soudu posoudit, zda je dítě schopné svůj názor vyjádřit a zájemem na přímém, tedy nezkrasleném vnímání sděleného názoru. Druhý proud je poté s přímým výslechem opatrný. Říká, že často bude zjištění názoru dítěte prostřednictvím kolizního opatrovníka nebo znalce stejně vhodným nebo i vhodnějším prostředkem, pokud např. znalec má k výslechu daného dítěte odpovídající odborné znalosti. Zároveň jsou před psychickou újmou chráněny obzvláště zranitelné děti.⁴²

Osobně se do větší míry ztotožňuji spíše s prvním zmíněným proudem. Ačkoli souhlasím s názorem, že rozhovor znalce s dítětem trpícím psychologickou poruchou bude mít z odborného pohledu pravděpodobně vyšší vypovídací hodnotu, soud (nebo soudní asistent) by i v takovém případě měl přijít alespoň do zběžného kontaktu s dítětem (např. v kanceláři soudce mimo jednání, ve škole nebo v jiném neformálním prostředí), aby si názory dítěte, případně jeho neschopnost názory vyjádřit, ověřil. Nesouhlasím s argumentem, že by takový rozhovor mohl mít na některé děti negativní následky pouze z toho důvodu, že bude názor dítěte zjišťovat méně kvalifikovaná osoba. Právě z důvodu využití rychlého setkání v neformálním prostředí by dítě mělo vnímat tyto osoby stejně, jako osobu znalce nebo osobu kolizního opatrovníka. Jen těžko si lze představit, že by na dítě byla vyvíjena větší psychická zátěž. Zároveň je potřeba podotknout, že ustanovení § 100 odst. 3 nijak nevylučuje využití vícera důkazních prostředků pro zjištění názoru dítěte. Soud tedy může následně vycházet především ze znaleckého posudku nebo zprávy kolizního opatrovníka, co se obsahu názoru dítěte a zhodnocení jeho psychického

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. II. ÚS 1931/17, body 39-42.

⁴¹ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, body 48-49, ve kterém za dostatečný důvod nevykonání výslechu soudem ÚS neshledal ani existenci již dvou vykonaných pohovorů s opatrovníkem a znaleckého posudku, který slyšení před soudem z důvodu špatného psychického stavu dítěte nedoporučil nebo nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22.

⁴² Např. BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovníckým soudem: (tři studie problému)*. Praha: Triton, 2008, 11 s.

stavu týče. Opírat se pouze o zprávy rodičů nebo kolizního opatrovníka se nejeví jako dostatečné pro účinné a plné naplnění participačních práv dítěte. Nepřípadá mi správné z ochrany těchto práv ubírat pouze s argumentem, že zprostředkované vyjádření bude v naprosté většině případů dostatečné. V takovém případě participační práva dítěte ztrácí velkou část svého smyslu. Přestože je zřejmě pravda, že svá participační práva dítě často nevyužije (především v části práva vyjádřit svůj názor), dbání na jejich dodržování je pojistkou před případným zanedbáním povinností či dokonce zlovůlí ze strany subjektů, které zprostředkovávají názor dítěte soudu. Výše uvedené však považuji za důležité pouze v řízeních, kde vyjádření názoru dítěte může objektivně hrát roli co do výsledku řízení. V případě, kdy dítě o výsledcích výslovně požádá, by výsledkem měl být proveden vždy bez ohledu na jakékoli další okolnosti.

Za naprosto nejvhodnější se mi jeví postup nastíněný Luňáčkovou, podle které by mohl výsledkem provádět odborník např. z oblasti psychologie, avšak s tím rozdílem, že by se výsledku účastnil soudce. Takto by byla do procesu výsledku vnesena složka odpovídající odbornosti. Soudce by tak slyšel názor nezprostředkovaně, přímo od samotného dítěte. Nehrozila by díky tomu nesprávná interpretace slov dítěte a byl by zachován požadavek na upřednostňování přímého výsledku, přestože v tomto případě by byla přímost představována pouze účastí soudu na něm.⁴³ Není ale těžké si představit ani postup, kdy by soudce ve spolupráci s odborníkem pokládal dítěti dodatečné otázky. Tento postup je dle mého názoru obzvláště vhodný v okresech, kde nefunguje jiná, hlubší forma interdisciplinární spolupráce (která obdobné postupy nabízí), protože nastíněný postup by neznamenal větší administrativní zátěž, která je se zavedením plné formy interdisciplinární spolupráce zpravidla spojena.

2.3.1 Závaznost přání dítěte

S vyslechnutím nezletilého také souvisí problematika přání dítěte a to, do jaké míry se soud musí tímto přáním řídit. Mnohdy bude soud totiž výsledkem zjišťovat právě přání dítěte než jiný typ názoru nebo informace. Prakticky nejčastěji se bude zjišťovat přání dítěte ve vztahu k otázce, k jakému rodiči bude chtít být svěřeno po rozchodu nebo rozvodu rodičů do péče nebo v otázce, jak nastavit míru styku dítěte s rodičem. Je dobré si uvědomit, že přání dítěte se v zásadě nerovná nejlepšímu zájmu dítěte. Právě naopak. Často může být přání dítěte s jeho zájmem v přímém rozporu např. z důvodu manipulace rodičem nebo nedostatečné rozumové

⁴³ LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Názor dítěte z pohledu účastníka soudního řízení v opatrovnické věci. *Právo a rodina* [online databáze], 2018, č. 8 [cit. 12. prosince 2022]. Dostupné z: [databáze aspi.cz](http://databaze.aspi.cz)

vyspělosti dítěte. Především manipulaci ze strany rodičů vnímám jako velmi těžce řešitelný problém. Podle Bakaláře jsou děti ve vztahu k rodičům v závislém postavení, a proto jsou citlivé ke snahám o korumpování, vydírání a programování ze strany rodičů. Korupcí je myšleno tzv. „rozmazlování“ dítěte jedním (nebo oběma) z rodičů ve snaze zalíbit se dítěti více než rodič druhý. Vydírání má podobu psychického tlaku na dítě, při kterém se bude rodič v dítěti snažit vzbudit pocity viny, pokud se dítě v řízení „nerozhodne správně“. Programování poté bude probíhat především idealizováním sebe a degradováním druhého rodiče, což ve výsledku může vést k narušení psychického vývoje u dítěte někdy označovaného jako syndrom zavrženého rodiče.⁴⁴

Ústavní soud soustavně tvrdí, že ačkoli dítě může být v daném případě dostatečně rozumově vyspělé na to, aby své informované přání sdělilo a je tedy nutné tomuto přání přiznat vysokou prioritu při zjišťování jeho nejlepšího zájmu, soudy nemohou při svém rozhodování vycházet pouze z tohoto přání. Musí zvažovat i další okolnosti případu jako je např. objektivita vyjádřeného názoru a až komplexním zvážením případu a všech jeho okolností dojít k rozhodnutí, které je v nejlepšího zájmu dítěte.⁴⁵ Nejdůležitějším hlediskem, co do „vážnosti“ vysloveného přání, je vyspělost dítěte. Čím je dítě rozumově vyspělejší, tím větší váha musí být přikládána jeho názorům a přáním.⁴⁶

Z výše uvedených důvodů je zřejmé, že řídit se zásadně přáním dítěte není vhodný postup. Ačkoli tedy osobně zastávám názor, že soud by se měl aktivně snažit o přímý výsledek dítěte, především v případech, kdy rozhoduje mezi rozhodnutím shodným s přáním dítěte a rozhodnutím, které se s přáním dítěte neshoduje, soud by měl postupovat opatrně a spíše opírat svá rozhodnutí o vyjádření odborníků vysloveném ve znaleckém posudku nebo ve zprávě OSPOD, v případech, kdy existuje podezření, že dítě a potažmo jeho názor byl ovlivněn. Pro úplnost pak dodávám, že soud nebude vycházet z přání dítěte ani v případech, kdy zjištění jeho názoru jednoduše není v daném řízení potřeba.⁴⁷

Konečně Úmluva ani národní úprava neuděluje soudům povinnost nějakým způsobem vycházet pouze z názorů dítěte. Právní úprava hovoří pouze o vzetí názoru v úvahu⁴⁸ nebo o věnování názoru náležité pozornosti⁴⁹, což znamená, že takový názor nelze ignorovat a automaticky ho zavrhnout. Názor dítěte je co do své váhy přirovnatelný k ostatním důkazům

⁴⁴ BAKALÁŘ: *Slyšení nezletilého dítěte...*, s. 9-10.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, body 40-42.

⁴⁶ WESTPHALOVÁ: *Nástroje řešení...*, 86 s.

⁴⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1721/2009

⁴⁸ Evropská úmluva o výkonu práv dětí, čl. 6 písm. c).

⁴⁹ § 867 odst. 2 ObčZ.

v řízení a jediný vysledovatelný rozdíl, oproti názorům ostatních osob na řízení zúčastněných, je ten, že v případě odmítnutí názoru dítěte jsou kladeny větší nároky na odůvodnění rozhodnutí. V tom pak musí soud uvést proč názor dítěte neakceptoval.⁵⁰ V aktuálním nálezu však ÚS, v případě nerespektování názoru čtrnáctiletého dítěte (kterého ÚS v nálezu oslovuje jako „mladého dospělého“) vysloveného pro účely předběžného opatření, ÚS vyslovil myšlenku, že „*Blížíci se dospělost přináší i případnou odpovědnost za následky svého vlastního špatného rozhodnutí.*“ Vytkl tak odvolacímu soudu, že nerespektoval přání stěžovatele (být v péči druhého rodiče), aniž by své rozhodnutí řádně odůvodnil.⁵¹ Tím dle mého názoru ÚS do jisté míry postavil přání nezletilého blízcího se dospělosti na první příčku skutečností, které musí soud zvažovat, a to i pro případy, kdy existuje možnost, že takové přání nebude z dalších hledisek pro nezletilého v jeho nejlepším zájmu. Tím se akcentuje zodpovědnost už poměrně vysoce vyspělých dětí za svá rozhodnutí. S takovým názorem se lze plně ztotožnit, protože participační práva dítěte a nejlepší zájem dítěte, ačkoli jsou vztahem komplementární instituty, mohou vstupovat do vzájemného rozporu. Pokud tedy chceme překonat kritizovaný paternalistický přístup, uplatňovaný při ochraně dětí v historických lidskoprávních dokumentech a vzbudit vyšší důvěru dospívajících ve státní orgány, jeví se respektování názorů těchto dospívajících jako správný postup.

Lze shrnout, že věková hranice pro zjištění názoru nezletilého jeho přímým výsledkem není pevně stanovena a bude vždy záležet na rozumové a emoční vyspělosti dítěte i následné úvaze soudu o tom, zda je nutné názor dítěte v dané situaci takto zjišťovat. Absolutním hlediskem, kdy výslech dítěte nemá smysl provádět, jsou případy, ve kterých dítě není dostatečně vyspělé k tomu, aby si na základě informací mu poskytnutých názor vytvořilo a ten soudu sdělilo. I přesto se ale přikláním k tomu, aby si soud tuto skutečnost přímo ověřil. V takovém případě by kolizní opatrovník nebo jiná obdobná osoba, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte, byla tím, kdo na základě sdělených informací bude hájit práva dítěte.⁵² I tehdy je ale nutné nezapomenout na to, že právo vyjádřit svůj názor není jedinou složkou participačních práv dítěte a dítě má i nadále minimálně právo na to být informováno.⁵³ Zároveň, ačkoli formálně má názor nezletilého stejnou váhu jako ostatní důkazy, lze z judikatury vysledovat, že pokud je přání vyslovováno mladistvým dostatečně vyspělým, má toto přání

⁵⁰ KOVÁŘOVÁ: *Abeceda rodinného práva...*, s. 117-118.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22, body 62-63.

⁵² POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – Právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 155

⁵³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 792.

v zásadě vyšší váhu než skutečnosti další a odchýlit se od takového přání vyžaduje kvalitní odůvodnění ze strany soudu.

3 Cochemský model

V této kapitole stručně shrnu Cochemskou praxi jakožto nejrozšířenější model interdisciplinární spolupráce na území České republiky. Tématu Cochemské praxe se nelze v rámci tématu práce vyhnout, neboť důvodem této neustále se rozšiřující praxe je především potlačení rodičovského konfliktu, smírného vyřešení sporu mezi rodiči, a to vše s cílem co nejvíce snížit stres a další negativní jevy, které na dítě v procesu rozvodu nebo rozchodu rodičů působí. Pouze krátce se budu zabývat jeho vznikem, principy, které ho provází a shrnu závěry dvou existujících výzkumů, jež zkoumaly, jak se zavedení modelu projevilo na praxi v soudních regionech Nového Jičína a Mostu. Podrobněji se budu zabývat postupy subjektů, které se podílí na opatrovnických řízeních, potažmo na opatrovnických řízeních v soudních regionech se zavedenou Cochemskou praxí, v kapitole 4.

3.1 Obecný popis Cochemského modelu

Cochemský model interdisciplinární spolupráce vznikl v 90. letech a je pojmenovaný po německé obci Cochem. Autorem modelu je Jürgen Rudolph, soudce, který se zabýval opatrovnickou agendou v tomto obvodu. Jedná se o jeden z nejlépe popsanych systémů interdisciplinární spolupráce soustředící se na nalezení vhodnějšího způsobu řešení rodičovských konfliktů, tedy konfliktů rodičů vznikajících v souvislosti s jejich společným dítětem, nejčastěji ohledně otázky péče o dítě a vyživovací povinnosti pro dobu po rozvodu nebo rozchodu. Model vznikl tím způsobem, že se uspořádala konference pěti různých profesí (soudců, advokátů, pracovníků orgánů péče o dítě, znalců a zástupců odborných poraden), na které si zástupci těchto profesí vzájemně vysvětlili, co jejich činnost obnáší. Tím se snažili dospět ke vzájemnému pochopení své práce a odstranění předsudků, které k sobě profese navzájem měly. Později byli k navazujícím konferencím přizváni i psychologové.⁵⁴ Ze soudního obvodu Cochem-Zell se pak model rozšířil do zbytku Německa a stal se základem pro novelu procesního předpisu upravující rodinné věci.⁵⁵

O přenesení Cochemského modelu na naše území se od roku 2014 nejvíce snažila Markéta Nováková, zakladatelka spolku cochem.cz a nezávisle na ni Úřad pro

⁵⁴ JÜRGEN, Rudolph. *Jsi moje dítě: „Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010, s. 21-23.

⁵⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 12, 39 s.

mezinárodněprávní ochranu dětí.⁵⁶ Model se od roku 2016 začal postupně zavádět na českých okresních soudech. Nejdřív v Novém Jičíně a Mostě, postupně se rozšiřuje do dalších okresů.⁵⁷

3.2 Podstata Cochemské praxe

Základním východiskem fungování Cochemské praxe je sjednocení postupu profesí, které jsou zapojeny do řešení rodičovských konfliktů a změnou jejich činnosti s cílem dosažení co největší spolupráce mezi nimi a návaznosti jejich práce. Těmito subjekty jsou na území ČR především soudy, OSPOD, soudní znalci, advokáti, mediátoři a sociální poradny. Nejedná se však o konečný výčet profesí, které přichází v úvahu a často se bude složení profesí lišit. Sjednocením postupu se má následně docílit naplnění čtyř základních principů, které Cochemský model ovládají. Těmito principy jsou:

- upřednostňování uzavření dohody mezi rodiči před názorem soudu;
- zachování rodičovské odpovědnosti za dítě u obou rodičů;
- princip rychlého vyřešení sporu a
- princip rovnosti profesí na řešení rodičovského konfliktu se účastnících.

Ve své podstatě se tedy nejedná o vytváření nových institucí nebo profesí, ale o kvalitnější a provázanější využití „na trhu“ profesí již existujících. Cochemský model zároveň není jasně určený seznam postupů a pravidel, které je třeba dodržovat. Sjednocením činnosti a vzájemnou spoluprací se má dosáhnout potlačení co možná nejvíce problémů, které jsou s rodičovskými konflikty spojeny. To vše v zájmu ochrany dítěte jakožto hlavního hlediska Cochemského modelu, a tím vytvořit postupu, který je v souladu s nejlepším zájmem dítěte.

Asi nejvíce akcentovanou cestou, jak tohoto cíle dosáhnout, je snaha přimět rodiče k přijetí dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem. U rodičů nacházejících se v rodičovském konfliktu je však takový proces složitý, protože vztahy mezi nimi jsou velmi vyhocené a zájem dítěte pro ně často není na prvním místě. Proto je nutné podotknout, že rodič, který se nesnaží o potlačení rodičovského konfliktu či ho dokonce svým chováním vyostřuje, jednoznačně jedná v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Uzavřením dohody se pomáhá zabránění naprostému rozpadu vztahu mezi rodiči, který by se podepisoval na následné společné péči o dítě a případným dalším návrhům na zahájení řízení v téže věci v budoucnu, jejichž potřeba vyústí

⁵⁶ CIRBUSOVÁ, Martina, BRZOBOHATÝ, Martin. Manuál zavádění interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovského konfliktu: Desatero zavádění Cochemského modelu. *Právo a rodina* [online databáze], 2019, č. 4 [cit. 12. prosince 2022]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

⁵⁷ GRADKOVÁ, Vanda. Nové přístupy v sociální práci – v sociálně právní ochraně dětí. In: ZÁMEK, David a kol. „*Quo vadis, sociální práce v ČR?*“. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha, 2017, s. 48

z nerespektování původního soudního rozhodnutí. Dosažení dohody má ten účinek, že rodiče mají větší tendenci tuto dohodu dodržovat, protože vzešla ze vzájemného kompromisu.⁵⁸

Velkou výhodou Cochemského modelu je také fakt, že pro jeho základní fungování není potřeba provádět v českém právním řádu žádné legislativní změny. Spolupráci profesí nestojí právní řád v cestě a celkově je s Cochemským modelem v těch nejdůležitějších částech kompatibilní. Tyto změny mohou být ponechány až na dobu, kdy se v českém prostředí vytříbí vlastní model interdisciplinární spolupráce a ke zdokonalování opatrovnických řízení na základě tohoto modelu bude dostatek dat.

3.3 „Účinnost“ Cochemského modelu

V roce 2020 si nechal Moravskoslezský kraj vypracovat závěrečnou analytickou zprávu o interdisciplinární spolupráci v soudním regionu Nového Jičína. Zpráva se zaměřovala především na údaje jako je průměrná délka soudního řízení, počet případů uzavření dohod mezi rodiči, způsob uzavírání dohod, počet zpětvzetí žaloby, podíl rodičů dokládajících do spisu rodičovský plán, podíl rodičů, kterým byla uložena odborná pomoc a podíl případů, u kterých proběhl jiný soudní rok. Zpráva přitom vycházela z dat mezi roky 2017 a 2019. S výjimkou míry dokládání rodičovských plánů do spisu, která se za sledované období nezměnila, u všech ostatních sledovaných hodnot nastala změna, kterou lze nazvat změnou pozitivní. Konkrétně byla vysledována snižující se délka soudního řízení ze 72 dní v roce 2017 na 65 dní v roce 2019, dále se zvýšil poměr dohod uzavřených mezi rodiči o 4 % z 87 % případů na 91 % případů za stejné období. Podstatnější nárůst byl zaznamenán v míře využívání institutu jiného soudního roku, která stoupla z 9 % případů v roce 2017 na 23 % případů v roce 2019.⁵⁹

Je nutné podotknout, že Cochemský model na Okresním soudu Nový Jičín byl zaveden v roce 2016 a zpráva tak porovnává data z let, kdy již byl Cochemský model zaveden (byť třeba ne do takové míry jako na konci posuzovaného období). Z tohoto důvodu jsou více vypovídající výstupy ze stejné analytické zprávy, které porovnávají soudní regiony v Moravskoslezském kraji Cochemský model využívající (Nový Jičín, Frenštát pod Radhoštěm, Bílovec, Kopřivnice a Odry), s regiony, které jej nevyužívaly. V této části zprávy se posuzovala už pouze míra uzavírání dohod mezi rodiči v několika druzích řízeních spadajících do řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (úprava rodičovské odpovědnosti, úprava styku, změna výchovného prostředí,

⁵⁸ ČAMDŽIČOVÁ, Sabina. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2019, roč. 27, č. 2, 256 s.

⁵⁹ Institut evaluací a sociálních analýz. Interdisciplinární spolupráce v soudním regionu Nový Jičín: Závěrečná analytická zpráva [online]. Dostupné z: <https://www.msk.cz/assets/temata/eu/zez-interdisciplinari-spoluprace-v-soudnim-regionu-novy-jicin.pdf>.

úprava výživného). Z této části zprávy pak vyplývá, že dohoda byla uzavřena v 37 % případů v okresech s nezavedenou Cochemskou praxí a v 51 % případů v okresech, kde praxe využívána je. Jedná se tedy o čtrnáctiprocentní nárůst.

Podobnou problematikou se zabývala i evaluační zpráva Viktora Květoně a Petra Fanty z roku 2019. Tato zpráva porovnává změny mezi dobou před zavedením Cochemské praxe a po zavedení Cochemské praxe u okresního soudu v Mostě. Zde míra dohod mezi rodiči stoupla o 9 % mezi roky 2013 a 2019 (z 30 % na 39 %) a pozitivní dopad praxe je sledován i ve snižující se průměrné délce řízení.⁶⁰

3.4 Problematické aspekty Cochemského modelu

Jedna z věcí, která je vytýkána Cochemskému modelu interdisciplinární spolupráce, je to, že při zavedení jasných postupů v soudním regionu, může vymizet snaha o individuální přístup k jednotlivým případům, které na soud napadnou. Jinými slovy, místo toho, aby soud konkrétní případ určité rodiny posoudil, a až na základě tohoto posouzení zvolil vhodný postup, raději se drží postupů, které diktuje v regionu zavedená Cochemská praxe.⁶¹

Dále je možným vyústěním snahy o smírné řešení to, že se v rámci Cochemské praxe zapomene na dítě a na jeho roli v procesu. Soud, OSPOD a pomocné profese totiž mohou všechno své snažení vyvíjet směrem k rodičům, protože jsou to právě oni, kdo mohou mezi sebou uzavřít smírnou dohodu. Dítě, které na její uzavření má spíše minimální vliv poté zůstává stranou a je zapomínáno na jeho participační práva. Dalším vedlejším efektem snahy o dohodu rodičů za každou cenu je potlačování role soudu. Slovy Beranové soud pouze „*rozdělí úkoly, své povinnosti přenesse na jiné a pak jen blahosklonně schválí produkt, který vytvořil někdo jiný.*“⁶²

Ani jeden z těchto problémů není dle mého názoru důvodem, kvůli kterého by mělo být nad Cochemským modelem interdisciplinární spolupráce zanevřeno. Pozitiva, která Cochemský model přináší do způsobu řešení rodičovských konfliktů a opatrovnických řízení zjevně převyšují určité nedostatky, jež se stále v poměrně ranných rocích jeho zavádění mohou vyskytovat. Navíc se dle mého názoru nejedná o nedostatky způsobené Cochemským modelem jako takovým. Cochemský model na individuální přístup totiž nezapomíná. Nikde není stanoveno, že se jedná o rigidní návod, který profesím určuje přesný postup. Problematické

⁶⁰ KVĚTONĚ, Viktor, FANTA, Petr. Závěrečná evaluační zpráva: Cochemský model v soudním regionu Most [online]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Martin-Benes_ZEZ-COCHEM.pdf.

⁶¹ BERANOVÁ, Hana. Bruntálská alternativa ke Cochemské praxi, 2 část. *Právo a rodina*. 2019, roč. 21, č. 6, s. 1–2.

⁶² Tamtéž, 3 s.

aspekty, které mohou být na vrub Cochemské praxe připisované, spíše nežli zanevřením nad praxí jako takovou, se dají řešit smysluplnou úpravou postupů a metodik společně s tím, jak bude pokračovat zavádění praxe a sbírání zkušeností s jejím prováděním.

4 Nejlepší zájem dítěte v opatrovnických řízeních

V této kapitole stručně shrnu specifika opatrovnických řízení, poté se budu blíže soustředit na roli jednotlivých aktérů v těchto řízeních se vyskytujících, tedy rodiče a jejich právní zástupce, soud, orgán sociálně-právní ochrany dětí, soudní znalce, mediátory a sociální poradny. Zmapuji postupy, které tyto profese v opatrovnických řízeních používají a do jaké míry jsou tyto postupy v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Následně načrtnu, jakým způsobem se liší postupy zmíněných profesí v regionech, které využívají Cochemský model interdisciplinární spolupráce.

4.1 Procesní specifika

Jako tzv. řízení opatrovnická označuje praxe ta řízení, která řeší otázku úpravy poměrů péče o nezletilé děti především v souvislosti s rozvodem rodičů. Tato řízení spadají do řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, jejichž úpravu nalezneme v ustanovení § 466 an. ZŘS. Výčet řízení v ustanovení § 466 ZŘS je pouze demonstrativní a není neobvyklé, že v jednom řízení je řešeno vícero věcí ve výčtu vyjmenovaných (např. bude soud v jednom řízení rozhodovat o péči, výživném i styku s dítětem).⁶³ Věcně příslušný je v prvním stupni okresní soud. Co do zahájení řízení se uplatní zásada oficiality, neboť řízení mohou být zahájena i soudem bez návrhu.

Obecně platí v nesporných řízeních odlišný přístup v dokazování, kdy oproti řízením sporným hrají účastníci jako svědkové mnohem významnější roli. V opatrovnických řízeních budou svědky nejčastěji rodiče dítěte, případně další členové rodiny. Je tomu tak z důvodu intimnosti projednávaných otázek, které často mohou osvětlit pouze členové rodiny. Intimita projednávaných skutkových otázek pak souvisí i s velkým emočním vypětím účastníků, které zase na oplátku způsobuje obtížnost dokazování v těchto řízeních.

V rodinněprávních věcech včetně většiny řízení ve věcech péče soudu o nezletilé není přípustné dovolání⁶⁴. Funkci sjednocování judikatury proto nemůže vykonávat Nejvyšší soud, a tak je tato role přenechána Ústavnímu soudu. Odvolání však přípustné je, přičemž jedinou výjimkou jsou situace uvedené v ustanovení § 476 ZŘS.

Úpravu místní příslušnosti nalezneme v ustanovení § 467. Podle tohoto ustanovení je místně příslušný obecný soud nezletilého dítěte. Obecným soudem nezletilého dítěte pak je

⁶³ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2016, 229 s.

⁶⁴ § 30 odst. 1 ZŘS

podle ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Ustanovení § 5 ZŘS poté upravuje známou výjimku ze zásady perpetuatio fori, podle které může příslušný soud přenést svou příslušnost na soud jiný, pokud se změnila okolnosti, podle nichž se posuzuje příslušnost a je-li tato změna příslušnosti v zájmu dítěte. Soudy by přitom neměly rozhodnout o přenesení příslušnosti pouze na základě hlediska blízkosti soudu k bydliště dítěte. Měly by zvážit také další faktory, které určují, nakolik je přenesení příslušnosti v nejlepším zájmu dítěte. Například nakolik je tento soud seznámen s daným případem nebo zda má předpoklady k bezprostřednímu, hospodárnému a rychlému rozhodnutí ve věci, zda dítě nemá pevné vazby v původním soudním obvodu např. na školu nebo lékaře a další.⁶⁵

4.1.1 Rychlost řízení

Rychlost řízení je ve věcech péče soudu o nezletilé zásadní z pohledu jeho nejlepšího zájmu. Dlouhé trvání řízení a nejistota, která tím u účastníků vzniká, má totiž tendenci prohlubovat rodičovský konflikt, jenž se následně zákonitě podepisuje na blahu dítěte. Požadavek na řízení bez průtahů je stanoven jak obecně ke všem řízením v čl. 38 odst. LZPS, tak specificky ve vztahu k dětem v čl. 7 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí. Teprve novelou provedenou zákonem č. 296/2017 Sb. bylo změněno do té doby pouze nekonkrétní doporučení v ustanovení § 471 odst. 2, aby soud rozhodoval s co největším urychlením na přímé stanovení lhůty pro rozhodnutí ve výši 6 měsíců od zahájení řízení. Déle může řízení trvat pouze pokud k tomu jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, především pokud je takový postup v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Jedná se však pouze o lhůtu pořádkovou, a tak za její nedodržení nejsou stanoveny postihy. Soud si však bude muset takové prodloužení odůvodnit s tím, že toto odůvodnění může být podrobena přezkumu. Často se stává, že prodloužení v řízení nenese za vinu soud, ale samotní účastníci. V takovém případě soud za prodloužení vinu nenese.⁶⁶ Kromě stanovení lhůty na vydání rozhodnutí, lze, podobně jako je tomu v německé úpravě, stanovit lhůtu na vyhlášení prvního jednání ve věci,⁶⁷ kterou se docílí odpadnutí pocitu nejistoty u rodičů, jež může stupňovat napětí mezi nimi. Jako dočasné řešení situace lze v případech, kdy

⁶⁵ KOTRADY, Pavel, ŠTASTNÝ, Petr. Praktické otázky místní příslušnosti soudu a jejího přenášení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 10, 34 s.

⁶⁶ HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1045 (§ 471).

⁶⁷ Podle § 155 odst. 2 německého zákona o soudnictví ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolné soudní jurisdikce (FamFG), musí první jednání nastat do jednoho měsíce od zahájení řízení.

z výše uvedených důvodů nelze rozhodnout ve lhůtě, přistoupit k dočasné úpravě poměrů dítěte prostřednictvím předběžného opatření, a to i přes to, že jde o opatření výjimečné povahy.⁶⁸

Mimo stanovenou šestiměsíční lhůtu k rozhodnutí lze zrychlení řízení dosáhnout i dalšími prostředky. Jedním z nich je spojení řízení o rozvodu s řízením o úpravě poměrů k nezletilým po rozvodu do jednoho řízení. V takovém případě by musel být vyřešen problém s případnou odlišnou místní příslušností soudu (např. delegací řízení o rozvodu) a bylo by nutné odpovědět na otázku, zda spojení těchto řízení je i přes odlišnou skladbu účastníků a odlišný charakter řízení (řízení s prvky řízení sporného vs. řízení nesporné) možné. Podle dr. Kornela „*spojení řízení o rozvod manželství s řízením o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu by za stávající úpravy bylo teoreticky možné. Lze však předpokládat neochotu soudní praxe, a to zejména s ohledem na nevyjasněnou povahu řízení o rozvod manželství se zjišťováním příčin rozvratu manželství a nespornou povahu řízení o úpravě poměrů k nezletilému*“.⁶⁹ Ačkoli tedy zmíněné problémy související se spojením řízení jsou opodstatněné, jejich řešení se dle mého názoru nezdá natolik obtížné, aby mohly stát v cestě zájmu na co nejkratší řízení v těchto věcech.

4.2 Zjišťování nejlepšího zájmu dítěte

Obecný komentář č. 14 vymezuje zjišťování nejlepšího zájmu dítěte jako dvoufázový postup. Těmito dvěma fázemi jsou posuzování a určení nejlepšího zájmu dítěte (angl. assessment and determination). Fázi posuzování, kterou je potřeba zrealizovat pro každý jednotlivý případ, je nutno provést s ohledem na vlastnosti daného dítěte, především jeho věk, pohlaví, mentální vyspělost, podobu rodinného zázemí, příslušnost k menšinové skupině a další. V rámci těchto zjištění je poté nutné vyhodnotit, jaké součásti nejlepšího zájmu dítěte jsou v daném případě zasaženy, co je jejich obsahem a vzájemně posoudit jejich význam. Ve fázi určení už jde o autoritativní stanovení nejlepšího zájmu dítěte za současného zajištění procesních práv dítěte. Podle Westphalové „*Proces posouzení nejlepšího zájmu dítěte v sobě zahrnuje především vyhodnocení dotčených částí zájmu dítěte a posouzení jejich významu pro situaci dítěte ve vzájemných souvislostech. Proces zjištění souvisí především s prací orgánu aplikujícího právo, který musí postupovat tak, aby procesní práva všech účastníků řízení byla zaručena a současně aby jeho závěry byly odůvodněny a vycházely ze zjištěných skutečností. Konkrétně se popíší veškeré okolnosti života dítěte v souvislosti s rodinným životem celé rodiny,*

⁶⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*, 2019, č.12, 1105 s.

⁶⁹ KORNEL, Martin, ŽENATÁ PECHÁČKOVÁ, Natálie. Spojení věcí související s rozvodem manželství ke společnému řízení. *Bulletin Advokacie*, 2022, č. 3, 35 s.

*přičemž nelze vycházet jen z přítomného stavu, ale je třeba pohlédnout do sociální historie vývoje této situace. V procesu zjištění již dochází k identifikaci jednotlivých dotčených práv dítěte.*⁷⁰

Dále je Výborem pro práva dítěte vymezeno sedm prvků, které by měly být při rozhodování zváženy s dodatkem, že ne všechny tyto prvky budou důležité pro každý případ a budou v jednotlivých případech použity odlišně a zároveň, že se nejedná o vyčerpávající výčet prvků. Jedná se o a) názory dítěte, b) identita dítěte, c) ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů, d) péče, ochrana a bezpečí dítěte, e) zranitelnost dítěte, f) právo dítěte na zdraví a g) právo dítěte na vzdělání.⁷¹ Tyto prvky tvoří jakýsi výčet nejdůležitějších práv dítěte, které budou zásadně dotčeny v každé situaci, kdy bude zjišťován zájem dítěte.

Při zjišťování nejlepšího zájmu dítěte také nastává problém proměnlivosti obsahu tohoto zájmu ať už z důvodu stárnutí dítěte, nebo obecně změny okolností. Tedy i zde musí být k problematice přistupováno dynamicky a proces zjišťování zájmu je třeba průběžně opakovat a aktualizovat tak daná zjištění. K tomuto zákon v rámci sociálně-právní ochrany dítěte poskytuje nástroje jako je vyhodnocení situace dítěte a rodiny a individuální plánování ochrany dítěte.⁷²

4.3 Role soudu v opatrovnických řízeních

Soud je stěžejním subjektem při zjišťování a naplňování nejlepšího zájmu dítěte. Při hodnocení důkazů postupuje soud standardně jako v jakémkoli jiném řízení. Dokazování ve věcech péče soudu o nezletilé, jakožto v řízeních nesporných, je řízeno zásadou vyšetřovací. To znamená, že soud je odpovědný za zjištění všech skutečností důležitých pro rozhodnutí a není omezen pouze na skutečnosti, které uvádějí účastníci, jako by tomu bylo v řízeních sporných.⁷³ Stejně tak může soud v souladu s vyšetřovací zásadou provést i jiné než účastníky navrhované důkazy.⁷⁴

ZŘS nemá vlastní úpravu dokazování, a tak se pro výslech dítěte použije OSŘ, kde středobodem úpravy je ustanovení §100 odst. 3. Soud bude v souladu s tímto ustanovením zjišťovat postoj dítěte nejčastěji vlastním výslechem dítěte a teprve ve výjimečných situacích

⁷⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 784 s.

⁷¹ General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration, CRC /C/GC/14.

⁷² HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte – Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Brno: Liga lidských práv, 2016, 10 s.

⁷³ § 20 odst. 1 ZŘS.

⁷⁴ § 21 ZŘS.

prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku nebo prostřednictvím opatrovníka. I přes výslovnou zákonnou preferenci zjišťování názoru dítěte přímým výslechem, musel ÚS několikrát zdůrazňovat, že soudy mají primárně přistupovat k vlastnímu výslechu dítěte a až pokud to je v zájmu dítěte, k ostatním vyčteným způsobům (k problematice přímého výslechu soudem viz. kapitola 2).⁷⁵ Výslech dítěte nemusí být v souladu s ustanovením § 122 odst. 2 OSŘ prováděn v rámci jednání a je možné ho provést bez účasti dalších osob včetně rodičů a právních zástupců.⁷⁶ Soud má možnost volby místa, kde bude vlastní výslech probíhat. To, zda bude probíhat v soudní síni, kanceláři soudce nebo mimo budovu soudu je pak věcí praxe konkrétního soudce.⁷⁷

Co je okolnostmi, které musí soud zjišťovat, aby rozhodl v souladu s nejlepším zájmem dítěte, se bude lišit případ od případu a ani ty nelze a není vhodné dopředu definovat, např. pro každý jednotlivý druh řízení vyjmenovaný v § 466 ZŘS. Např. při rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem musí soud přihlídnout zejména k „(1) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; (2) míře zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; (3) schopností osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte“. I zde ale Ústavní soud říká, že nejde o kritéria jediná. Pokud v případě, že je naplňují obě osoby usilující o péči o dítě přibližně stejně a jako ideální uspořádání vztahů se tedy jeví střídavá péče, soud stále musí posuzovat i další okolnosti, které by mohly střídavou péči jako řešení, které je v nejlepším zájmu dítěte, vyvrátit. Těmito okolnostmi může být nepřiměřená zátěž na zdraví konkrétního dítěte, vzdálenost mezi bydlišti rodičů nebo nedostatečná komunikace mezi rodiči.⁷⁸

4.3.1 Průběh výslechu dítěte

Oproti výslechu dospělého je jisté, že výslech dítěte s sebou nese odlišné požadavky na jeho provedení. Soudce musí vůči dítěti projevit vyšší míru empatie, která se musí projevit také ve způsobu pokládání otázek a jejich typech. Co se týká samotného průběhu výslechu, tak ten může probíhat ve stejných formách jako je tomu u dospělého, tedy jako monolog, dialog nebo čisté pokládání otázek s následnými odpověďmi. Vzhledem ke specifčnosti dětí, jako vyvíjejících se osob, je potřeba pamatovat na to, že výpověď dítěte se bude lišit v závislosti na

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13, bod 30.

⁷⁶ § 100 odst. 3 věta čtvrtá OSŘ.

⁷⁷ TOMEŠOVÁ, Jana. *Výslech dítěte v soudním řízení*. [online] pravniprostor.cz, 20. února 2020 [cit. 5. prosince 2022] Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-řízení> .

⁷⁸ Nález ústavního soudu ze dne 22. prosince 2020 sp. zn. IV. ÚS 2611/20, body 15-16.

věku dítěte. Stejně tak by se měl lišit přístup soudce k výsledku. Proto je vhodné, aby soudce měl alespoň základní znalosti z oblasti vývojové psychologie, které mu dovolí reagovat na odlišné vlastnosti dítěte, jež se při výsledku mohou projevit.⁷⁹ Např. podle Kovářové si děti do 5 let velmi málo vymýšlí a děti do deseti let pak nazývá „ideálními svědky“, protože jsou již schopné kvalitně odpovědět na položenou otázku a popsat děj. Zároveň jsou ale jen těžko manipulovatelné.⁸⁰ Co do typu otázek dítěti pokládaných jsou zvláště u mladších dětí vhodnější otázky nepřímé.

Základními předpoklady rozhovoru s dítětem by pak měla být dostatečná příprava soudce, především co se týče načerpání informací potřebných ke stanovení si cíle a účelu rozhovoru, zejména ze spisové dokumentace a také informací o dítěti samotném. Dále informování rodičů o místě a čase výsledku a taktéž i jeho účelu a způsobu provádění. Stejně tak musí soudce informovat dítě o účelu výsledku, možnosti výsledek odmítnout a dalších skutečnostech potřebných k tomu, aby si dítě mohlo utvořit informovaný názor. Zde se za vhodné jeví také poučení dítěte o tom, že jím vyslovený názor bude jen další posuzovaná skutečnost, a tedy nebude předznamenávat výsledek daného řízení. Toto poučení je vhodné z toho důvodu, aby dítě nepocíťovalo stres z toho, že svým výsledkem může rodičům uškodit.⁸¹ Stejně je také vypracování písemné zprávy o průběhu, způsobu vedení a cílech výsledku.⁸²

V samotném rozhovoru je dále vhodné si s dítětem stanovit, jaké informace dítětem sdělené se mohou dostat k rodičům. Podle Tomešové však takovýto postup utajování některých skutečností dítětem uvedených nemá podporu v zákoně, a z důvodu nemožnosti soudu přihlídnout k takto zjištěným a následně utajeným informacím, není tento postup vhodný.⁸³ S tímto názorem se ztotožňuji, přestože si nelze nevšimnou snahy zákonodárce více chránit soukromí dítěte. Příkladem lze uvést novelu ZSPO účinnou od 1. 1. 2022, která zavedla zvláštní spisovou dokumentaci, kterou dítěti zřizuje OSPOD jako jeho kolizní opatrovník, a do které mají subjekty odlišné od dítěte a opatrovníka velmi omezený přístup. U kolizního opatrovníka, který je v mnoha směrech v podobném postavení jako advokát, je však vyšší míra ochrany soukromí svého opatrovance lépe ospravedlnitelná.

⁷⁹ WESTPHALOVÁ: *Nástroje řešení...*, s. 96-97.

⁸⁰ KOVÁŘOVÁ: *Abeceďa rodinného práva...*, s. 112-113.

⁸¹ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte...*

⁸² WESTPHALOVÁ: *Nástroje řešení...*, 98 s.

⁸³ TOMEŠOVÁ: *Výslech dítěte...*

4.3.2 Role soudu v rámci Cochemského modelu

Soud je stěžejním subjektem v rámci Cochemského modelu, protože to bude zpravidla on, kdo zastřešuje celý systém a provádí jeho zavádění v daném okrese. Nemusí tomu však být pokaždé a ačkoli se lze domnívat, že bez aktivního přístupu soudců v daném regionu nemá zavedení jakéhokoli modelu interdisciplinární spolupráce příliš šanci na úspěch, samotné logistické vedení interdisciplinární spolupráce již může být svěřeno osobě zastupující jakoukoli z přítomných profesí. Tato osoba pak bude muset zjistit stav dostupnosti na interdisciplinární spolupráci podílejících se profesí a poté hrát roli komunikačního uzlu mezi těmito profesemi.⁸⁴

I mimo mantinely Cochemského modelu platí, že soud by měl účastníky řízení vést ke smírnému řešení. Toho může dosáhnout buď tím, že bude sám na účastníky působit, např. vlastní edukací rodičů o právní úpravě a dostupné judikatuře nebo seznámí rodiče s možností mimosoudního smířčího nebo mediačního jednání. Dále je často využívaný institut jiného soudního roku podle ustanovení § 18 ZŘS, které ve srovnání s jednáním v soudní síni může probíhat neformálním, a tedy smířlivějším způsobem.⁸⁵ Taktéž je třeba podotknout, že ačkoli by v ideální situaci měly všechny profese zúčastněné na interdisciplinární spolupráci motivovat rodiče ke smírnému řešení, platí, že je to soud, kdo má v řízení zpravidla nejvyšší autoritu v očích účastníků. Proto si myslím, že i přes účast ostatních profesí je motivační funkce soudu velmi důležitá.

Silně je dále doporučována těsná spolupráce s orgánem SPOD, jakožto druhým nejdůležitějším subjektem v rámci interdisciplinární spolupráce. Soud by měl s OSPOD komunikovat ohledně případných opatření, které již byly vůči rodině využity a zda nesly nějaké výsledky. V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že ani v rámci Cochemského modelu nesmí soud zapomínat na roli dítěte v řízení. Snaha o motivaci rodičů k uzavření dohody nezbavuje soud povinnosti respektovat participační práva dítěte v řízení.

Dle mého názoru je důležité nezapomínat na velmi podstatnou úlohu opatrovnických soudů v řízeních týkajících se dětí. V rámci Cochemského modelu interdisciplinární spolupráce by se tedy nemělo stávat, že samotná práce, cílená na potlačení rodičovského konfliktu a uzavření dohody mezi rodiči, bude přenášena pouze na OSPOD a pomocné profese s tím, že na samotný soud zůstane pouze schválení této dohody. Lze se domnívat, že opatrovníčtí soudci, jakožto odborníci na danou problematiku budou často sami schopni vyhodnotit, jaký postup je v daném případě vhodnější a tím řízení značně přispět. Soud je totiž jediný subjekt, který je např. schopen vyhodnotit, kdy je vhodnější další snaha o smírné řešení sporu, a kdy je lepší

⁸⁴ CIRBUSOVÁ: *Manuál zavádění...*

⁸⁵ ČAMDŽICOVÁ: *Posílení role nezletilého...*, 257 s.

v rámci zachování rychlosti řízení přistoupit k autoritativnějším postupům. Tedy např. zda je vhodné v daném případě využívat časově náročné mediace, nebo naopak z chování rodičů zjevně vyplývá, že by mediační jednání vedlo pouze k prodlužování řízení a je tedy lepší využít pouze motivaci ze strany soudu a v případě neúspěchu přímo přistoupit k autoritativnímu rozhodnutí. Jinými slovy by tedy nemělo docházet ke zmíněnému problému, kdy individuální přístup ustupuje stranou v okrese zavedenému modelu interdisciplinární spolupráce.

4.4 Role kolizního opatrovníka

Obecně v civilním procesu platí, že zastoupení musí být ti účastníci, kteří nemají plnou procesní způsobilost, jež je odvislá od úrovně svéprávnosti daného člověka.⁸⁶ Nezletilé, jakožto osoby, které nemohou v řízení samostatně vystupovat, bude nejčastěji zastupovat jejich zákonný zástupce, popř. opatrovník.⁸⁷ Pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé obsahuje ZŘS zvláštní úpravu zastoupení v ustanovení § 469. Podle toho musí být dítě v těchto řízeních vždy zastoupeno opatrovníkem, kterým zpravidla bude OSPOD. Z tohoto jasně formulovaného ustanovení vyplývá, že se není potřeba zabývat jak případným střetem zájmu dítěte s rodičem, tak ani případnou schopností dítěte vykonávat procesní úkony samostatně. V obou případech totiž potřeba jmenovat dítěti kolizního opatrovníka trvá. Výjimkou, kdy dítě nemusí být zastoupeno opatrovníkem, jsou situace vyjmenované v § 466 pod písmeny p) a q), pro které má nezletilý plnou procesní způsobilost.⁸⁸

Před novelou ZSPO účinnou od 1.1.2022⁸⁹ až na výjimky platilo, že orgánem sociálně-právní ochrany dětí bude obecní úřad obce s rozšířenou působností, na jehož území má nezletilý trvalý pobyt, tedy bez ohledu na místo, kde se nezletilý skutečně zdržuje.⁹⁰ Účinností této důležité novely bylo přidáno ustanovení § 61 odst. 3 písm. e), podle kterého se místní příslušnost mj. ve věcech kolizního opatrovnictví začala nově řídit rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, který obecní úřad jako kolizního opatrovníka jmenoval. Místní příslušnost kolizního opatrovníka tedy nadále není upravována zákonem (podle § 61 odst. 1 či podpůrně § 11 správního řádu), ale pouze rozhodnutím soudu. Takto jmenovaný kolizní opatrovník má od okamžiku doručení jmenovacího usnesení povinnost přijmout opatrovnictví dítěte.

⁸⁶ § 20 odst. 1 OSŘ.

⁸⁷ § 22 OSŘ.

⁸⁸ § 469 odst. 3 ZŘS.

⁸⁹ Zákon č. 362/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁹⁰ § 4 ZSPO ve spojení s § 17 odst. 1 a § 61 odst. 1 ZSPO.

Asi hlavním smyslem institutu kolizního opatrovnictví je zamezit střetu zájmů dítěte a rodiče. Proto zákon řeší i případy, kdy by mohl být ve střetu zájmu i konkrétní orgán SPOD. Proto dítě nemůže v řízení zastupovat orgán, který podal návrh na zahájení řízení a také orgán, který podal návrh na nařízení předběžného opatření podle ustanovení § 452 ZŘS.⁹¹ Orgány SPOD, které jsou podle ustanovení § 61 ZSPO příslušné k zastupování dítěte však mohou tuto úpravu obejít tím, že jednoduše požádají jiný orgán (v jehož obvodu nemá dítě trvalý pobyt), aby sám podal návrh na zahájení řízení. V důsledku toho orgán příslušný k zastupování dítěte již nebude zákonem pro zastupování dítěte blokován.⁹²

Primárním úkolem OSPOD je ochrana dítěte, kterou orgán vykonává zastupováním dítěte při soudním řízení, přičemž jeho povinnostmi k dítěti je především přednášet názor dítěte soudu, hájit jeho zájmy a zajistit, aby byla naplňována všechna jeho procesní práva. Procesním právům dítěte pak zrcadlově odpovídají procesní povinnosti kolizního opatrovníka. Jinými slovy kolizní opatrovník musí jednak zajišťovat plnění procesních práv dítěte ze strany soudu, ale taktéž musí sám tato práva plnit ve vztahu ke svému opatrovanci. Tedy např. pokud má dítě právo na informace, musí opatrovník, jestliže je to vzhledem k situaci nutné, dané informace dítěti předat. Nebo pakliže má dítě právo na osobní účast při jednání, musí mu kolizní opatrovník, pokud je to přáním dítěte, tuto účast umožnit.⁹³

Dalším úkolem kolizního opatrovníka je vypracovat pro soud zprávu o poměrech dítěte, pakliže si ji soud vyžádá. V té popíše životní a bytové i další podmínky dítěte a dále informace o dítěti jako je jeho školní prospěch nebo volnočasové aktivity. To bude nejčastěji zjišťovat rozhovorem s ním. Pro řízení nejzásadnější informace, které se může soud ze zprávy OSPOD dozvědět, jsou informace o vztazích uvnitř rodiny, tedy např. kdo má sklony k vyvolávání konfliktů, jak rodina tráví volný čas nebo který z rodičů tráví více času s dítětem.⁹⁴ Stejně jako při zjišťování názoru dítěte soudem, také kolizní opatrovník by v případě zjišťování názoru měl volit pro dítě příjemné a zároveň soukromé prostředí.

Jak již bylo zmíněno, stejně jako rodiče a soud, i OSPOD musí poskytnout dítěti informace o řízení (soud bude zpravidla tuto svou povinnost plnit právě prostřednictvím orgánu SPOD). Patří zde informace o jeho právech, roli v řízení včetně výsledku řízení a dopadem tohoto výsledku na jeho budoucí život. Přestože opatrovník v případě, že výslech dítěte

⁹¹ § 469 odst. 2 a § 455 ZŘS.

⁹² ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*, 2017, č. 23-24, 832 s.

⁹³ HOFSCHEIDEROVÁ: *Praktický právní průvodce...*, s. 74-78.

⁹⁴ BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte – metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015, 23 s.

neprovádí samotný soud, musí přetlumočit názor dítěte co nejpřesněji, měl by soudu sdělit i svůj pohled na věc a případně navrhnout řešení, které je nejvíce v zájmu dítěte, ale které se nemusí s názorem dítěte shodovat.⁹⁵

Bez ohledu na to, zda OSPOD vystupuje v daném okamžiku jako opatrovník nebo jako orgán veřejné moci, musí orgán vždy jednat v nejlepším zájmu dítěte a pokud možno, musí být tato jeho jednání přezkoumatelná. To platí především při rozhodování o výchovných opatřeních, ve kterých v souladu s § 68 odst. 3 SpŘ musí orgán odůvodnit svůj postup. V odůvodnění rozhodnutí by tedy měl OSPOD uvést proč je dané opatření v nejlepším zájmu dítěte a podepřít tento závěr vlastními argumenty. Nestačí tedy pouze uvést, že takové rozhodnutí v zájmu dítěte je.

4.4.1 OSPOD jako orgán veřejné moci vs. OSPOD jako kolizní opatrovník

OSPOD vystupuje v opatrovnických řízeních především ve dvou rolích. Zprv jako kolizní opatrovník dítěte⁹⁶ a za druhé jako orgán veřejné moci, který vykonává úkony podle z. č. 359/1999 Sb. Především poté výkon veřejnoprávní ochrany dítěte související s pojmem ohroženého dítěte podle ustanovení § 6. Dle mého názoru největším problémem pramenícím z dvojí funkce, kterou orgán SPOD vykonává, je případný střet zájmů, ve kterém se pracovník orgánu může nalézt ve chvíli, kdy je ustanoven jako kolizní opatrovník, přestože před tím dítě bylo vedeno u totožného orgánu v evidenci podle ustanovení § 54 písm. a) ZSPO jako ohrožené dítě. V takovém případě má orgán již před případným zahájením jakéhokoli řízení před soudem značné informace o situaci v rodině pramenící z předešlé práce s rodinou, ve které se nachází ohrožené dítě. V této situaci je téměř nemožné představit si, že kolizní opatrovník bude vykonávat svou roli zástupce dítěte v řízení nestranně. Jednoduše může nastat situace, kdy pracovník OSPOD nebude chtít hájit přání dítěte, protože v jeho očích se toto přání přičí jeho nejlepšímu zájmu. Pokud by však pracovník neměl informace pramenící z faktu, že je dítě vedeno v evidenci ohrožených dětí, neměl by na čem založit svou obavu přání dítěte v řízení hájit.

Nelze však říci, že takový postup je nutně nesprávný. V tomto případě je totiž dítě chráněno před vlastními špatnými rozhodnutími, možná dokonce způsobenými manipulací jedním z rodičů. Situace však postrádá smysl, pokud si uvědomíme, že v případě, kdy by byl kolizním opatrovníkem jmenován advokát namísto OSPOD, z takových informací by nemohl

⁹⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy* [online databáze], 2015, č. 20 [cit. 16. prosince 2022]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz)

⁹⁶ § 892 odst. 3 ObčZ ve spojení s § 469 č. 292/2013 Sb. ZŘS

bez dalšího při zastupování opatrovance vycházet, protože není uveden jako jeden ze subjektů, který podle taxativního výčtu ustanovení § 55 odst. 6 může do dokumentace OSPOD nahlížet. Pozice OSPOD se tak ve srovnání s pozicemi kolizních opatrovníků odlišných od OSPOD jeví neoprávněně se lišící.

Dle mého názoru zachování tohoto stavu není problematické, dokud se nejedná o dítě dostatečně vyspělé na to, aby jeho přání bylo při hledání jeho nejlepšího zájmu primárním hlediskem. Pokud však dítě je dostatečně rozumově vyspělé, musíme nahlížet na postup v souladu s jeho přáním jako postup v souladu s jeho nejlepším zájmem (viz. kapitola 2). Je tedy nemyslitelné, aby v řízení dítě zastupoval opatrovník podjatý na základě informací zjištěných z dřívější práce s rodinou.

Tento závěr lze podpořit zákonnými ustanoveními jak procesního, tak hmotného práva. Ustanovení § 932 odst. 1 ObčZ tvrdí, že *„poručníkem lze jmenovat jen plně svéprávnou osobu, která způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Před jejím jmenováním do funkce poručníka soud zjistí, zda její jmenování není v rozporu se zájmem dítěte“*. Na případy opatrovnictví se toto ustanovení vztahuje na základě ustanovení § 944 ObčZ. Lze tedy naprosto souhlasit s názorem Ministerstva práce a zahraničních věcí, podle kterého sice není pochyb o splnění požadavku způsobilosti vykonávat kolizní opatrovnictví u orgánu SPOD, je však otázkou, nakolik je v nejlepším zájmu dítěte, aby jej ve světle výše uvedených argumentů zastupoval orgán, který směrem k dítěti zároveň vykonává neslučitelnou funkci v podobě poskytování sociálně-právní ochrany.⁹⁷ Pro obhájení závěru lze použít také obecné ustanovení § 32 odst. 2 OSŘ, podle kterého zástupcem účastníka nemůže být ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného nebo *per analogiam* ustanovení § 62 ObčZ věta druhá, podle které *„Při výběru opatrovníka přihlédne soud k přáním opatrovance, k jeho potřebě i k podnětům osob opatrovanci blízkých, sledují-li jeho prospěch, a dbá, aby výběrem opatrovníka nezaložil nedůvěru opatrovance k opatrovníkovi.“*

Výše popsany stav byl změněn zmíněnou novelou ZSPO účinnou od 1. 1. 2022. Tato novela dala možnost soudu jmenovat dítěti kolizního opatrovníka odlišného od toho, v jehož regionu má dítě trvalý pobyt. Tedy odlišného od toho, který by poskytoval dítěti sociálně-právní ochranu. I druhá změna, která byla touto novelou provedena dále akcentuje rozlišování mezi dvěma probíranými rolmi OSPOD. Jedná se o ustanovení § 55 odst. 2, jež nově zavedlo pro

⁹⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodická informace k vedení zvláštní spisové dokumentace o dětech, kterým byl obecní úřad obce s rozšířenou působností jmenován opatrovníkem nebo poručníkem* [online]. Praha, 2022, 2 s. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Veden%C3%AD_zvlášt%C3%AD_spisové_dokumentace_novela_SPOD_souhrnná_informace.pdf/f0ccacc4-1686-0dd5-1f48-53ff36861dc2.

případy opatrovnictví nový druh zvláštní spisové dokumentace, kterou je orgán povinen vést. Rozdíl oproti „klasické“ spisové dokumentaci je ten, že zvláštní spisová dokumentace lépe chrání soukromí opatrovanců, protože značně omezuje právo nahlížet do spisu subjektům odlišným od dítěte a opatrovníka (např. rodičům). Nadále by tedy neměly nastávat před novelou naprosto běžné situace, kdy kolizního opatrovníka dělal dítěti stejný člověk, který ve stejnou dobu sledoval dítě a pracoval s rodinou pro možné ohrožení dítěte.⁹⁸

Dalším problémem, pramenícím z dvojí role OSPOD, je i fakt, že orgán vykonává řadu aktivit i směrem k rodičům dítěte. Sám poskytuje rodičům poradenskou činnost při řešení rodičovského konfliktu⁹⁹, doporučuje nebo i ukládá povinnost rodičům využít odbornou poradenskou pomoc u poskytovatele odborných poradenských služeb a také slouží jako styčný bod pro komunikaci rodičů. Tato mnohočetnost agend, které musí úředník OSPOD vykonávat, může mít snadno za následek, že jeho primární povinnost – chránit práva a oprávněné zájmy dítěte – bude upozaděna jednoduše z důvodu nedostatku časových nebo personálních kapacit orgánu.¹⁰⁰

Pro oddělení dvojí funkce, kterou plní OSPOD, je odborníky již delší dobu navrhováno několik řešení, které mají za cíl tento stav napravit. Návrhy se pohybují od poměrně krajních, v podobě vytvoření samostatné profese a svěření funkce kolizního opatrovnictví této specializované profesi¹⁰¹, až po, alespoň na první pohled, docela jednoduše proveditelné. Například v podobě vytvoření samostatného oddělení uvnitř obecního úřadu, na které by se přemístil výkon kolizního opatrovnictví.¹⁰² Zatímco první z navrhovaných řešení je dle mého názoru v rozumném časovém úseku i z finančních a logistických důvodů těžko proveditelné druhé z navrhovaných řešení se jeví jako velmi vhodné. Mimo zjevné finanční a logistické výhody, je velkou výhodou i zachování nabytých zkušeností sociálních pracovníků s činností kolizního opatrovnictví. Do doby, než proběhnou jakékoli změny na úseku organizace činnosti OSPOD, lze alespoň vyšší oddělení dvou rolí provedené novelou z roku 2022 vnímat jako krok správným směrem.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ § 11 odst. 1 písm. a) ZSPO

¹⁰⁰ ROGALEWICZOVÁ: *Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako ...*

¹⁰¹ ČAMDŽÍCOVÁ: *Posílení role nezletilého ...*, s. 251-252.

¹⁰² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Jaký bude další osud kolizního opatrovnictví? *Právo a rodina* [online databáze], 2019, č. 7 [cit. 10. února 2023]. Dostupné z: [databáze aspi.cz](http://databaze.aspi.cz).

4.4.2 OSPOD v rámci Cochemské praxe

Jedním z řešení problému přetíženosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí může být právě interdisciplinární spolupráce, která, pokud je v okrese implementovaná, může pomoci se spořádaným rozdělením činností, jako je např. odborná a poradenská činnost, profesím s odpovídajícím odborným zaměřením. K tomuto má OSPOD pravomoc rodiče přinutit.¹⁰³ Činnost opatrovníka by se takto mohla více soustředit na dítě samotné, zatímco snaha o potlačení rodičovského konfliktu působením na rodiče by byla zachována. Nedá se však říci, že by přijetí takového postupu celkově příliš ulehčilo práci kolizním opatrovníkům. Cochemský model totiž klade zvýšené nároky na sociálního pracovníka orgánu SPOD co do zvýšené znalosti současných metod v oblasti sociální práce, včetně znalosti psychologie, metod komunikace s dítětem, znalost právních předpisů a další.¹⁰⁴

Cochemský model se často uplatňuje ještě před samotným zahájením řízení. Na počátku nejčastěji jeden z rodičů kontaktuje advokáta, OSPOD popř. poskytovatele sociálních služeb a požádá ho o sepsání návrhu na zahájení řízení. Pracovníci těchto institucí by správně měli odmítnout sepsat návrh pouze s jedním z rodičů a měli by se nejprve snažit o společnou schůzku s oběma rodiči a sepsat návrh až za účasti obou.¹⁰⁵ I v tomto případě si OSPOD může případně na nespolutracujícím rodiči účast na tomto rozhovoru vynutit.¹⁰⁶ Sepsání návrhu pouze s jedním z rodičů má několik negativních důsledků. Rodič neúčastnící se na sepisování často začíná vnímat subjekt, který návrh sepsal, jako svého protivníka stojícího na straně druhého z rodičů. Druhý negativní důsledek je takový, že sepisující subjekt bude mít k dispozici často zkreslené informace pouze od jedné strany. Pokud se druhý rodič na společnou schůzku dostaví, může OSPOD sepsat společný návrh obou rodičů. Také v této fázi již započíná prvotní edukace rodičů, často už v momentě, kdy sepisující subjekt vysvětluje druhému rodiči, že nespolutpráce, právě třeba na sepsání návrhu, může vrhnout na tohoto rodiče neblahé světlo.

Po zahájení řízení by se velká část činnosti OSPOD měla soustředit především na zastupování opatrovance tak, jak bylo popsáno výše. Pokud i po zahájení bude OSPOD vykonávat úkony jako orgán veřejné moci podle ustanovení ZSPO, je nutné postupovat v úzké spolupráci se soudem.¹⁰⁷

¹⁰³ § 12 odst. 1 ZSPO.

¹⁰⁴ GRADKOVÁ, Vanda. Nové přístupy v sociální práci – v sociálně právní ochraně dětí. In: ZÁMEK, David a kol. „*Quo vadis, sociální práce v ČR?*“. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha, 2017, s. 49.

¹⁰⁵ BRZOBOHATÝ: *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu...*, s. 9-10.

¹⁰⁶ § 53 odst. 2 ZSPO

¹⁰⁷ BRZOBOHATÝ: *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu...*, s. 23-27.

4.5 Role rodičů

V Úmluvě o právech dítěte rodiče nejsou uvedeni v základním čl. 3 jako subjekty povinné pro zohledňování nejlepšího zájmu dítěte, tuto povinnost však lze jednoduše dovodit z čl. 18 odst. 1: „[...] *Základním smyslem péče rodičů musí být zájem dítěte*“. Na národní úrovni pak samozřejmě plyne ze zákonné úpravy řada povinností rodičů starat se o blaho dítěte a pečovat o dítě v souladu s jeho nejlepšími zájmy. Jádrem těchto povinností nalezneme v ustanoveních § 865-895, tedy v ustanoveních upravujících rodičovskou odpovědnost. Podle Králíčkové „*Soukromoprávní pojem rodičovské odpovědnosti představuje do budoucna působící civilní odpovědnost v objektivním právně normativním významu příkazu k náležité péči, [...] o dítě v souladu s nejlepším zájmem dítěte a jeho blahem, resp. prospěchem dítěte.*“¹⁰⁸

Obdobné povinnosti jako má soud při rozhodování o otázkách týkajících se dítěte nalezneme i v části občanského zákoníku upravující rodičovskou odpovědnost, která reguluje tyto povinnosti na straně rodičů. Ti jsou povinni dítě informovat v případech, kdy rozhodují o věcech dítěte a následně jsou povinni informovaný názor dítěte vzít v úvahu.¹⁰⁹ Výslovná procesní povinnost rodiče a opatrovníka dítěte informovat o jeho právech a povinnostech v rámci řízení byla do ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS vložena teprve nedávno novelou účinnou od roku 2017. S povinností dítěte informovat, kterou rodiče mají, se však v opatrovnických řízeních váží praktické překážky plynoucí z existence případného rodičovského sporu. Není si totiž příliš těžké představit, že to bude právě rodič, kdo bude ostatním subjektům stát v cestě při naplňování práva dítěte být informován. Může se tak stát z mnoha důvodů vyplývajících z existence rodičovského konfliktu. Například rodič nebude chtít, aby dítě bylo „ovlivněno“ cizími verzemi skutečností nebo tomu tak bude z důvodu prosté netečnosti k probíhajícímu řízení.¹¹⁰

Jak již bylo výše rozebráno, velkým úskalím opatrovnických řízení je tendence některých rodičů různými způsoby ovlivňovat dítě tak, aby v případě rozhodování ve věci péče o dítě vyjádřilo názor preferující péči ovlivňujícího rodiče. Aby se tomuto a dalším negativním jednáním spojených s rodičovským konfliktem předešlo, je v Cochemském modelu kladen velký důraz na edukaci rodičů.¹¹¹ Tu ze začátku provádí zpravidla OSPOD, který dále může doporučit setkání s odborníky spadajícími do tzv. pomáhajících profesí (např. mediace, terapie).

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 212 s.

¹⁰⁹ § 875 odst. 2 ObčZ.

¹¹⁰ HOBLÍKOVÁ: *Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení...*, s. 957-958.

¹¹¹ Byť lze souhlasit s názorem Beranové, že výraz „edukace“ rodičů je nevhodný vzhledem k negativním konotacím, které s sebou nese. BERANOVÁ, Hana. Bruntálská alternativa ke Cochemské praxi, 2 část. *Právo a rodina*. 2019, roč. 21, č. 6, 1 s.

Rodiče by měli být vedeni k pochopení devastujících účinků rodičovského konfliktu na dítě a pokud možno navigováni směrem ke vzájemné spolupráci jejíž absence, resp. negativní efekty s touto absencí spojené, mohou přesahovat i do doby po skončení řízení. Ostatně také ÚS v jednom ze svých nálezů uvedl, že je nutné apelovat na rodiče, aby se snažili o to, aby rozpad jejich vztahu měl co nejmenší vliv na jejich děti. K tomu následně ÚS dodal, že není možné nekomunikujícího rodiče odměňovat většími právy k jeho dětem. Jinými slovy není možné, aby nespolupracující rodič ze své nespolupráce benefitoval.¹¹² Rodiče by se tedy neměli bránit využití odborné pomoci v případě, že jim tato pomoc bude soudem, pracovníkem OSPOD nebo i advokátem doporučena (pokud tak již neudělali sami před zahájením řízení). Měli by se snažit o oddělené vnímání jejich rodičovského konfliktu a výchovy dítěte, čímž budou snižovat negativní vliv, který konflikt na dítě má. Rodiče by se dále měli v zájmu dítěte vyvarovat i jednáním, kterými je řízení prodlužováno, jako je zahlcování soudu návrhy na předběžná opatření.

4.6 Advokáti

Advokáti jsou v opatrovnických řízeních v poměrně nezáviděníhodné situaci. Na jednu stranu jsou placeni svým klientem, jehož pokyny se musí řídit, ale na stranu druhou jejich jednání v souladu s těmito pokyny může způsobit újmu dítěti, kterého se řízení týká. Advokát např. může volit konfliktnější strategie, kterými způsobí jednak prodlužování řízení, jednak vyostření rodičovského konfliktu. Oba tyto důsledky jsou zjevně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. V krajních případech lze uvažovat i o tom, že advokát takovou strategii nebude volit na základě přání klienta, ale sám bude takový postup radit, aby prodlužoval řízení a potažmo tak zvýšil vlastní odměnu.¹¹³ Jedním z navrhovaných řešení tohoto problému je zavedení povinné paušální odměny advokáta v rodinněprávních řízeních.¹¹⁴ Byl by tím vytvořen tlak na advokáta, který by měl důvod se snažit o smírné vyřešení sporu. Především, aby o jeho výhodách aktivně přesvědčoval rodiče, kterého zastupuje. Smírné řešení bude zpravidla rychlejší než používání konfliktních strategií a také se jím zabrání zvyšování intenzity rodičovského konfliktu. Zároveň však uznávám, že by se jednalo o poměrně neobvyklý autoritativní zásah do způsobu odměňování advokáta.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne. 25. září 2014, sp. zn. I. ÚS 3246/13, bod 44.

¹¹³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Co natropí špatný soudce a špatný advokát? *Právo a rodina* [online databáze], 2018, č. 4 [cit. 8. ledna 2023]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

¹¹⁴ ČAMDŽÍCOVÁ: *Posílení role nezletilého...*, s. 258-259.

Také při zavádění Cochemského modelu na území ČR vznikaly z důvodu dvou pohledů na roli advokáta značné problémy. Okresní soud v Novém Jičíně se pokusil problematickou úlohu advokátů v řízení vyřešit tím, že zveřejnil jména advokátů, kteří podepsali prohlášení, v němž se zavazují, že nebudou ve sporech využívat konfliktních strategií a omezí se na nezbytný popis skutkového stavu. Česká advokátní komora však pohrozila advokátům, kteří by takové prohlášení podepsali, kárným postihem z důvodu, že by takové prohlášení odporovalo ustanovení § 16 zákona o advokacii.¹¹⁵ Ze zmíněných důvodů, podle některých autorů, nemusí být zapojení advokátů do procesu vždy přínosné.¹¹⁶ Jiní autoři však poukazují na velmi důležitou roli advokátů, jelikož jsou to právě oni, kdo budou s rodiči v nejbližším a nejčastějším kontaktu, a mohou je tak edukovat o výhodách dohody a negativním vlivu, který život v rodičovském konfliktu může na jejich dítě mít. Proto je praxe, kdy jsou při zavádění interdisciplinární spolupráce v okrese advokáti často opomíjeni nebo jsou o jejím zavedení informováni až na posledním místě, značně nevhodná.¹¹⁷

Obecně jsou advokáti dalším nezastupitelným subjektem v opatrovnických řízeních. Často však svou důležitou roli plní i před zahájením řízení. Rodinné právo se jistě liší od ostatních soukromoprávních odvětví vyšším důrazem kladeným na advokáta co do schopnosti citlivé komunikace se svým klientem, schopnosti ovládat své emoce a dalších mimoprávních kvalit. Kompetentní advokát by měl do jisté míry ovládat tyto schopnosti, protože právě ty mohou pomoci k potlačení vzniklého nebo teprve vznikajícího rodičovského konfliktu. Dále by měl být schopen vysvětlit klientovi, jaké negativní dopady, oproti pouhému schválení dohody soudem v případě, že rodiče ke shodě dojdou, může vleklý soudní proces mít na vztahy v rodině a blaho dítěte. Také lze předpokládat, že právě advokát bude osobou, které bude rodič, jakožto klient, nejvíce důvěřovat. Z této pozice důvěry (oproti pozici autority, kterou má soud) může mít advokát značný vliv na rodiče, co se týče pozitivního pohledu na možné mimosoudní řešení sporu nebo mediaci. Zdá se však, což mohu potvrdit i z vlastní zkušenosti, že mnozí rodinně-právní advokáti tyto schopnosti mají, protože klientů, kterým účast na mediaci doporučil jejich advokát, postupně přibývá.¹¹⁸

¹¹⁵ VRAŠTILOVÁ, Nikol. Cochemská praxe v ČR. *Právní rozhledy* [online databáze], 2022, č. 11 [cit. 15. prosince 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ CIRBUSOVÁ: *Manuál zavádění...*

¹¹⁸ KUBÁTOVÁ, Helena, MALACKA, Michal. Výkon činnosti mediátora z pohledu zapsaných mediátorů. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2020, č. 3, 495 s.

4.7 Soudní znalci

Činnost soudních znalců nalezneme upravenou nově v zákoně č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Posudek si v rámci opatrovnických řízení soud zpravidla nechává vypracovat ve složitějších situacích, kdy je potřeba odborných znalostí soudního znalce. Nejčastěji je tomu tak, pokud má soud pochybnosti o tom, jestli se u dětí nebo jednoho z rodičů nevyskytuje porucha psychického nebo fyzického zdraví. Znalec je určen usnesením, ve kterém je také uvedena lhůta na vypracování posudku a otázky, na které má znalec odpovědět.¹¹⁹ Znalecký posudek se hodnotí v souladu s principem volného hodnocení důkazů stejně jako jiné důkazní prostředky podle § 132 OSŘ. Znalecký posudek taktéž nespadá do výjimky ze zmíněného principu, jako je tomu např. u veřejných listin (§ 134 OSŘ), u kterých je stanovena domněnka jejich pravosti. Posudek má tedy stejnou důkazní sílu jako ostatní důkazní prostředky (s výjimkou veřejných listin) a má být posuzován jak z hlediska jeho závažnosti a zákonnosti, tak z hlediska jeho pravdivosti neboli věrohodnosti.¹²⁰

Otázkou na znalce nejčastěji bývá posouzení rodičovských kompetencí, tedy zhodnocení, zda jsou oba rodiče schopni pečovat o dítě. Dále musí znalec zhodnotit psychologické a vývojové potřeby dítěte, při čemž musí sledovat především nejlepší zájem dítěte. Také v rámci znalecké činnosti by mělo být dbáno na dodržování participačních práv dítěte. To znamená, že i při vypracovávání znaleckého posudku bude většinou potřeba zjistit jeho názor, s čímž souvisí i povinnost dítě náležitě informovat a poučit ho o tom, že není odpovědné za finální rozhodnutí v řízení. A stejně jako pro ostatní profese přicházející do styku s dítětem, i pro znalce platí, že by měl postupovat tak, aby stres, který je na dítě vytvářen, byl co nejnižší.¹²¹

V odborné literatuře je dlouhodobě diskutovaným problémem v rámci znalecké praxe neexistence doporučených postupů pro vypracovávání znaleckých posudků pro řízení týkajících se dětí, přestože je znalecká činnost v jiných evropských státech podrobena značnému dohledu a regulaci. Toto ve spojení s často bezvýhradným respektováním znaleckého posudku soudem a skutečností, že se posudkem poškozený rodič často brání různými stížnostmi na účet znalce, si vyžádalo reakci ze strany znalců. Ti volají pro vypracování takových

¹¹⁹ PAVLÁT, Josef, MATOUŠEK, Oldřich. Opatrovnické znalecké posudky – doporučení, námitky a úskali. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2016, roč. 112, č. 2, 83 s.

¹²⁰ SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 293

¹²¹ BRZOBOHATÝ: *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu...*, s. 69-71.

doporučených postupů, které by jim daly větší možnost se bránit při nařknutí z nesprávného postupu při vypracovávání posudků.¹²²

4.7.1 Znalci v rámci Cochemské praxe

Role znalce v opatrovnickém řízení ovládaného Cochemskou praxí je poněkud zmenšená oproti praxi klasické. Je to dáno tím, že v drtivé většině případů neexistuje podezření na to, že by některý z rodičů nebyl schopen pečovat o dítě. To stejné sice platí i mimo Cochemskou praxi, avšak v rámci ní jsou rodiče důsledněji vedeni proti zneužívání tzv. soukromých znaleckých posudků. Taktéž využívání znaleckých posudků brání fakt, že jejich vypracování si žádá čas, který je v opatrovnických řízeních omezený. Prodlevy způsobené ustanovením znalce lze omezit např. podáním znaleckého posudku ústní formou podle § 127 odst. 1 OSŘ nebo se před ustanovením konkrétního znalce ujistit, zda je schopen do určitého data posudek vypracovat.¹²³

Znalec tedy bude vystupovat v řízeních ovládanými Cochemským modelem pouze v nízkém procentu případů, kdy existuje podezření o chybějících kompetencích starat se o dítě u jednoho nebo obou rodičů.¹²⁴

4.8 Pomocné profese

4.8.1 Sociální poradny

Mezi sociální poradny, které mohou vystupovat v opatrovnických řízeních budou patřit především manželské a rodinné poradny zmíněné v § 37 odst. 2 z. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Nejčastěji rodiče dochází za sociálními pracovníky poradny na základě doporučení (tedy nikoli donucení) soudu po zahájení řízení. Podobně jako mediace, také plnohodnotné poradenství se skládá z vícero schůzek rodičů a sociálního pracovníka poradny. I zde je první schůzka především informačního charakteru. Jádro odborné pomoci se odehrává v následujících setkáních rodičů se sociální pracovníci poradny. Dle Westphalové jsou zde *„probíraná témata rodičovské odpovědnosti, rodičovských kompetencí, důležitost obou rodičů v životě dítěte, vzájemný respekt k rodičovské roli druhého rodiče, právu (a potřebě) dítěte na péči obou rodičů a kontakt s nimi. Důraz je kladen na pozitivní vzorce komunikace mezi rodiči*

¹²² PAVLÁT: *Opatrovnické znalecké posudky...*, s. 82-83.

¹²³ PTÁČEK, Radek In: BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte – metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015, 58 s.

¹²⁴ NOVÁKOVÁ, Markéta. *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, 2019, s. 26-27 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/metodika_opatrovnickeho_rizeni_cochemskeho_typu.pdf.

o záležitostech dítěte, oddělení partnerského konfliktu od rodičovství, jsou seznamováni s dopady rodičovského konfliktu na dítě. Rodiče jsou vedeni k hledání řešení, eskalaci konfliktu a k převzetí odpovědnosti za rozhodnutí o budoucnosti dítěte.“¹²⁵

V případě, že byla uzavřena dohoda o předmětu řízení nebo se rodiče shodli na jiných pravidlech, které hodlají dodržovat (např. ve formě rodičovského plánu), doručí tyto dohody rodiče soudu. Poskytovatel odborné pomoci může být i po uzavření těchto dohod nápomocen rodičům při zavádění dohodnutých pravidel do praxe. Pokud dohoda není uzavřena, informuje o tom soud poskytovatel odborné pomoci. Ten má možnost ve zprávě o poskytování odborné služby doporučit soudu odročení řízení až na tři měsíce, pokud má za to, že existuje vysoká pravděpodobnost, že další poradenství bude nést pozitivní výsledky.¹²⁶

4.8.2 Mediace

Podle ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci se mediací rozumí „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*“. Pro téma této práce je pak zřejmě nejdůležitější tzv. rodinná mediace, která se podle téhož zákona zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů. Nejčastější náplní rodinné mediace budou spory týkající se dětí, typicky v souvislosti s rozvodem rodičů (přestože terminologicky je odlišována i tzv. rozvodová mediace, která se zabývá pouze konfliktem mezi manžely). Rodinná mediace se od mediace „klasické“ liší především důvěrností řešených vztahů. Oproti rozvodové se rodinná mediace liší tím, že vyjma rodičů by měly být mediace účastny i samotné děti. Účast dětí na mediace je poměrně živé téma v odborných kruzích. Pro styk dítěte s mediátorem lze obecně doporučit podobné postupy a principy jako v případě styku dítěte s kolízním opatrovníkem nebo soudem. I zde by mělo být dítě poučeno o významu mediace a možných důsledcích. Mělo by mu být dovoleno v mediaci vyjádřit svůj názor, pokud je to možné vzhledem k rozumové vyspělosti dítěte a tento názor by měl být respektován. Také platí, že pro komunikaci s dítětem by mediátor měl mít odpovídající odborné vzdělání, které mu zároveň umožní erudovaně posoudit názor a přání dítěte.¹²⁷

¹²⁵ WESTPHALOVÁ: *Nástroje řešení...*, s. 285–286.

¹²⁶ Moravskoslezský kraj. *Aplikace cochemské praxe v soudním regionu Nový Jičín* [online]. Dostupné z: <https://www.msk.cz/assets/temata/eu/vystupni-material-cochem.pdf>.

¹²⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy* [online databáze], 2013, č. 18 [cit. 15. ledna 2023]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](https://www.beck-online.cz).

Z procesního hlediska je mediace podle ustanovení § 100 odst. 2 OSŘ poměrně specifickým institutem. Tu soud nařizuje účastníkům usnesením (resp. nařízeno je pouze první setkání s mediátorem, jelikož nařízení mediace jako kontinuálního procesu české právo nezná), vůči němuž se nelze odvolat. Zatímco samotná účast na prvním setkání s mediátorem nařízená být může, uzavření dohody už musí být čistě konsenzuální záležitostí obou stran. Odmítnutí uzavření této dohody tedy nesmí být soudem v řízení, na rozdíl od odmítnutí dostavit se na první setkání, jakkoli sankcionováno. Cílem nařízené mediace je uzavření mediační dohody, která je poté podkladem pro soudní smír.¹²⁸

Speciálním ustanovením k § 100 odst. 2 OSŘ je ustanovení § 474 odst. 1 ZŘS. V tomto ustanovení zákonodárce nabádá soud vést rodiče k nalezení smírného řešení sporu, přičemž jako nástroj k tomuto uvádí „*mediační jednání*“. Rozdílem oproti obecné úpravě v OSŘ je, že v ustanovení § 474 odst. 1 nenalezneme výslovné omezení doby setkání na maximálně tři hodiny. Tato poněkud nešťastná formulace může nabádat k závěru, že soud podle tohoto ustanovení může nařídit účast na mediaci i v rozsahu delším než pouhé tři hodiny, tedy překračujíc pouhé první setkání s mediátorem. Podle výkladového stanoviska Ministerstva spravedlnosti však za „*mediační jednání nelze považovat „mediaci“, potažmo „rodinnou mediaci“ ve smyslu ust. § 2 písm. a) a b) zákona o mediaci, která je vždy s ohledem na svou povahu zcela dobrovolná, založená na vůli stran a zahájena uzavřením smlouvy o provedení mediace. Nemůže být proto nařízena (vynucena) soudem, který by takovým způsobem de facto zasáhl do smluvní volnosti účastníků řízení. Soud může účastníkům řízení nařídit toliko první setkání (viz ust. § 100 odst. 2 o.s.ř.) se zapsaným mediátorem*“.¹²⁹ Taktéž drtivá většina odborné literatury uvádí, že jeden ze základních principů mediace je její dobrovolnost. Není tedy přípustné, aby soud nařídil cokoli víc než pouhé první setkání s mediátorem.¹³⁰ Pokud by, i přes výše zmíněné, soud dal stranám povinnost účastnit se dopředu stanoveného počtu setkání s mediátorem, nejednalo by se o mediaci dle zákona o mediaci, ale o činnost podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.¹³¹ Nařizovat však účast na takovémto mediačním jednání, vzhledem k důležitosti dobrovolnosti jakéhokoli smírného řešení, nepovažují za vhodné řešení.

¹²⁸ SEDLÁČEK, Miroslav. Nad rodinnou mediací. In: ŠÍNOVÁ, Renata. *Pocta Milaně Hrušákové*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 257-258.

¹²⁹ Výkladové stanovisko k aplikaci ust. § 474 odst. 1 ZŘS. [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2019. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/pro-advokaty/mediace/aktuality/vykladove-stanovisko-ss-474-zrs-2019.pdf>.

¹³⁰ SEDLÁČEK, Miroslav. Nad rodinnou mediací. In: ŠÍNOVÁ, Renata. *Pocta Milaně Hrušákové*. Praha: C. H. Beck, 2022, 260 s.

¹³¹ BRZOBOHATÝ: *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu...*, 55 s.

Rodinná mediace je tedy dalším prostředkem, který zákon nabízí pro nalezení smírného řešení sporu, nacházejícího se primárně mezi rodiči. Jak již bylo řečeno, z pohledu nejlepšího zájmu dítěte, je nanejvýš žádoucí, aby spor mezi rodiči nevznikl. V případě, že již vznikl, měl by být co do nejvyšší míry potlačen. Vliv na dítě to má dvojitý. Zaprvé absence konfliktu mezi rodiči bude znamenat lepší vztahy v rodině, jejichž roztržštěnost může dítě negativně vnímat. Zadruhé dítě nečelí nejistotě představované např. změnami výchovných poměrů, které v dlouhodobém soudním řízení mohou nastávat.

4.8.3 Mediace v rámci Cochemské praxe

Mediace je uplatňovaná také v řízeních před soudy, v jejichž okrese není praktikovaná Cochemská praxe. Rozdílem je především skutečnost, že v okresech, kde není Cochemská praxe vykonávána, chodí rodiče k mediátorovi zpravidla na základě nařízení soudu. V okresech, kde naopak praxe vykonávána je, se rodiče k mediátorovi dostávají na doporučení OSPOD, popř. jim soud účast „důrazně doporučí“. Logickým důsledkem (alespoň částečné) dobrovolnosti účasti na mediaci ve srovnání se soudem nařízeným prvním setkáním je také vyšší míra úspěšnosti mediace, tedy vyšší míra uzavření mediační dohody a na to navázaná vyšší míra dodržování dohody.¹³²

V regionu se zavedenou interdisciplinární spoluprací se k uzavření dohody snaží motivovat rodiče také soud, sociální pracovníci a ideálně i advokáti. Nabízí se tedy otázka, zda tyto motivující subjekty nestačí a nařizování mediace nezpůsobuje pouze nežádoucí prodlužování řízení. Podle Círbusové má mediace oproti ostatním zmíněným profesím tu výhodu, že se nesnaží o další zvyšování tlaku na rodiče s cílem převzít rodičovskou odpovědnost, nechává rodičům širší prostor pro zorientování se ve vlastních potřebách a možnostech a obecně tak poskytuje mnohem větší prostor pro sebeurčení. Také lze u mediátora předpokládat nižší míru vyčerpání než u ostatních subjektů zatížených i jinými agendami.¹³³ Z důvodů těchto odlišností má tedy motivace ke smírnému vyřešení sporu ze strany mediátora smysl, neboť může uspět i tam, kde předchozí snahy motivaci ze strany ostatních profesí selhaly.

¹³² KUBÁTOVÁ: *Výkon činnosti mediátora...*, 483 s.

¹³³ CÍRBUŠOVÁ, Martina, BRZOBOHATÝ, Robin. Praxe mediace v tzv. Cochemském modelu – metoda, nebo profese? *Právo a rodina* [online databáze]. 2020, č. 1 [cit. 8. února 2023]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

4.8.4 Rozdíl mezi rodinnou mediací a sociálním poradenstvím

Je zjevné, že sociální poradenství i služby mediátora jsou služby sehrávající v Cochemském modelu velmi podobnou roli. Obě služby se zabývají především společnou edukací rodičů s cílem potlačení rodinného konfliktu a následného uzavření dohody, která může být posléze předložena soudu. To, zda bude využit zapsaný mediátor podle zákona o mediaci anebo poskytovatel sociálního poradenství podle zákona o sociálních službách, se bude v jednotlivých regionech lišit především na základě dostupnosti jednotlivých služeb. Dalším rozdílem, který může mít vliv na využívání těchto profesí v soudním regionu, je způsob úhrady zmíněných služeb. Zatímco mediace vykonávaná na základě zákona o mediaci je zpravidla hrazená rodiči jakožto stranami konfliktu¹³⁴, služby poskytované na základě ustanovení § 72 zákona o sociálních službách jsou často hrazeny z veřejných zdrojů.

Jak již bylo ale zmíněno, mediace může být vykonávaná i jako tzv. mediace volná, tedy mimo mantinely zákona o mediaci nezapsanými mediátory. V takovém případě může být služba bezplatná a lze předpokládat i její vyšší dostupnost vzhledem k tomu, že takto vykonávaná mediace nespadá pod kontrolu Ministerstva spravedlnosti. Zároveň by v takovém případě mohl soud podle ustanovení § 474 ZŘS nebo OSPOD podle ustanovení § 12 ZSPO nařídit účast na mediaci jako takové, tedy nikoli na pouhém prvním setkání s mediátorem. Podle některých autorů je volná mediace vhodnější pro použití v regionu se zavedenou interdisciplinární spoluprací právě z důvodu vyšší dostupnosti služby a také z důvodu absence povinnosti mlčenlivosti, kterou je zapsaný mediátor vázán. Soudce tak může dostávat od mediátora řadu informací o probíhající mediaci, podle kterých může správně volit další postup.¹³⁵

Otázkou je, nakolik lze takovou mediaci považovat za samostatnou profesi odlišnou od rodinné terapie, a ne pouze za její odstín. Myslím si, že mediace vykonávaná dle zákona o mediaci má v interdisciplinární spolupráci své místo. Obecně lze totiž předpokládat vyšší odbornost zapsaných mediátorů, oproti mediátorům nezapsaným, z důvodu povinnosti složit zkoušku u ministerstva spravedlnosti. Dále zde může existovat i jistý psychologický prvek, kdy rodiče, kteří jsou si vědomi toho, že jim může být nařízeno pouze první setkání s mediátorem, budou mít pocit vyšší míry seberealizace v případě, kdy si sami zvolí pokračování mediace i pro další setkání. Následující mediační jednání tak budou plně dobrovolné, a lze tedy

¹³⁴ Toto platí, pokud se rodiče s mediátorem ve smlouvě o provedení mediace nedohodnou jinak. Pokud je soudem nařízeno první setkání s mediátorem, hradí rodiče odměnu mediátora za toto první setkání vždy rovným dílem

¹³⁵ CIRBUSOVÁ: *Praxe mediace...*

předpokládat i vyšší míru budoucího dodržování dosažené dohody. Na druhou stranu nelze popřít především finanční výhody mediace vykonávané nezapsanými mediátory. Za ideální se tedy pro interdisciplinární spolupráci jeví řešení, kdy na základě konkrétního případu soud vybere, který ze dvou zmíněných druhů mediace využije.

Závěr

Cílem práce bylo podat ucelený pohled na problematiku nejlepšího zájmu dítěte optikou opatrovnických řízení, rozebrat činnost profesí a dalších subjektů, které se na opatrovnických řízeních podílejí a kriticky zhodnotit, nakolik jsou postupy, jež jsou těmito profesemi v opatrovnických řízeních využívány, v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Z textu práce vyplývá, že princip nejlepšího zájmu dítěte a problematika postupu v souladu s tímto principem je stále velmi živým tématem, přestože pojem jako takový se poprvé objevil v mezinárodních dokumentech před desítkami let. Lze s jistotou říci, že možné legislativní a metodologické úpravy postupů v řízeních týkajících se dítěte budou nadále probíhat v následujících letech a praxe se pravděpodobně nikdy neshodne na ideálním řešení. Je také však potřeba říci, že takovéto řešení ani není možné a praxe by měla neustále reagovat na nová zjištění v psychologických a jiných vědních disciplínách, které se pokusí lépe zjistit, jaký postup je v opatrovnických řízeních z pohledu nejlepšího zájmu dítěte nejvhodnější.

S principem nejlepšího zájmu dítěte jistě velmi úzce souvisí problematika participačních práv. Ačkoli s těmito právy související povinnosti jsou v právním řádu zmiňovány jak v hmotněprávních, tak v procesních předpisech, stále existuje otázka, na kolik jsou tato práva jednotlivými aktéry, kteří mají povinnost tato práva naplňovat, dodržována. Naplňování participačních práv dítěte je totiž velmi náročnou disciplínou, což mimo jiné dokazuje i množství aktuální judikatury Ústavního soudu, touto problematikou se zabývající. Osobně za velmi vhodné považuji i dbání na to, aby soudy skutečně prováděly přímý výslech dítěte. V případech, kdy by takový výslech mohl mít větší negativní vliv na dané dítě, by měl soud přijít s dítětem alespoň do zběžného kontaktu. V případech starších a již více vyspělých dětí, by soudy a OSPOD měly skutečně považovat přání dítěte za primární hledisko při hledání jeho nejlepšího zájmu. U takových dětí by také neměla nastávat situace, kdy kolizní opatrovník nebude před soudem toto přání hájit.

Interdisciplinární spolupráce v podobě Cochemského modelu je v posledních letech pravděpodobně největším hybatelem české opatrovnické praxe. V nějaké podobě ho přejímá stále více soudních regionů. Přestože v odborných diskuzích vykrytalizovaly některé výtky, směřované k tomuto modelu, lze říci, že jinak je reakce na něj ve velké míře pozitivní. Taktéž dostupné analýzy o fungování modelu podporují závěr o jeho velmi prospěšné roli. Dle mého názoru je důležité nepřejímat bezvýhradně zahraniční modely interdisciplinární spolupráce, ale pouze stavět na jejich základech a upravovat model tak, aby byl vhodný k použití v českém prostředí. Pokud by se česká praxe nakonec ubrala jiným směrem, než je využití Cochemského

modelu, je téměř jisté, že interdisciplinární spolupráce bude nadále hrát podstatnou roli. Český právní řád poskytuje řadu nástrojů pro postup souladný s nejlepším zájmem dítěte. Dovoluje zavádění poměrně hlubokých modelů interdisciplinární spolupráce, jejíž využití je jisté v souladu s nejlepším zájmem dítěte.

Co se týče role OSPOD v opatrovnických řízeních, velkým nedostatkem české právní úpravy je stále mísení jeho role jako správního orgánu vykonávající sociálně právní ochranu a role kolizního opatrovníka. Novela z roku 2022 je prvním a zároveň velmi potřebným krokem směřujícím k oddělení těchto rolí. Dle mého názoru je však potřeba na tyto snahy dále navázat. Za velmi rozumné a poměrně jednoduše proveditelné považuji řešení v podobě vnitřního personálního rozdělení OSPOD na část, která by nadále vykonávala převážně sociálně-právní ochranu dětí a na část, která by měla na starost kolizní opatrovnictví dítěte. Tímto bychom se vyhnuli složitému zavádění jiných navrhovaných řešení, uchovali bychom si zkušenosti současných sociálních pracovníků OSPOD a zajistili bychom řádný výkon kolizního opatrovnictví dítěte.

Stěžejní roli hrají v opatrovnických řízeních také tzv. pomocné profese, tedy mediátoři a pracovníci sociálních poraden. Obecně vnímám silnější účast těchto profesí do řízení, která jsou ovládána hlubší formou interdisciplinární spolupráce za velmi pozitivní. Dle mého názoru je ale také důležité nezapomínat na roli zapsaných mediátorů, kteří jsou v současnosti využíváni spíše méně, neboť i specifika této činnosti mohou oproti výkonu tzv. volné mediace nést v určitých situacích pozitivní výsledky.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem: (tři studie problému)*. Praha: Triton, 2008.

BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte – metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU, 2015.

FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Judiciální doktrína Ústavního soudu České republiky ve věcech rodinného práva za období 2014-2020*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte – Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Brno: Liga lidských práv, 2016.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

JÜRGEN, Rudolph. *Jsi moje dítě: „Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Abeceda rodinného práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2020.

POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – Právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2015.

SUTHERLAND, Elaine E, MACFARLANE, Leasley-Anne Barnes. *Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2016.

ŠÍNOVÁ, Renata. *Pocita Milaně Hrušákové*. Praha: C. H. Beck, 2022.

WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021.

ZÁMEK, David a kol. *„Quo vadis, sociální práce v ČR?“*. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha, 2017.

Komentáře:

DUŠKOVÁ, Šárka a kol. *Úmluva o právech dítěte. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

SVOBODA, Karel a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

Odborné články:

BERANOVÁ, Hana. Bruntálská alternativa ke Cochemské praxi, 2 část. *Právo a rodina*. 2019, roč. 21, č. 6, s. 1–3.

ČAMDŽÍCOVÁ, Sabina. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2019, roč. 27, č. 2, s. 243-261.

HOBLÍKOVÁ, Žaneta, KROPÁČKOVÁ, Jana. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení – mezioborová studie. *Právník*, 2019, roč. 158, č. 10, s. 951-970.

KORNEL, Martin, ŽENATÁ PECHÁČKOVÁ, Natálie. Spojení věcí související s rozvodem manželství ke společnému řízení. *Bulletin Advokacie*, 2022, č. 3.

KOTRADY, Pavel, ŠTASTNÝ, Petr. Praktické otázky místní příslušnosti soudu a jejího přenášení v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 10, 34 s.

KUBÁTOVÁ, Helena, MALACKA, Michal. Výkon činnosti mediátora z pohledu zapsaných mediátorů. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2020, č. 3, s. 469-502.

PAVLÁT, Josef, MATOUŠEK, Oldřich. Opatrovnické znalecké posudky – doporučení, námítky a úskalí. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2016, roč. 112, č. 2, s. 82-87.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 12.

ŠÍNOVÁ, Renáta. Ke jmenování kolizního opatrovníka v řízení ve věcech péče o nezletilé po novelizaci § 469 ZŘS. *Právní rozhledy*, 2017, č. 23-24, s. 829-834

WESTPHALOVÁ, Lenka, ŠÍNOVÁ, Renáta. Nejlepší zájem dítěte. *Právník*, 2019, roč.158, č.12, s. 1091-1108

Odborné články z elektronických zdrojů

CIRBUSOVÁ, Martina, BRZOBOHATÝ, Martin. Manuál zavádění interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovského konfliktu: Desatero zavádění Cochemského modelu. *Právo a rodina* [online databáze], 2019, č. 4 [cit. 12. prosince 2022]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

CIRBUSOVÁ, Martina, BRZOBOHATÝ, Robin. Praxe mediace v tzv. Cochemském modelu – metoda, nebo profese? *Právo a rodina* [online databáze]. 2020, č. 1 [cit. 8. února 2023]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

DOEK, Jaap Egbert. *Child Well-Being: Children's Rights Perspective*. In: BEN-ARIEH, Asher a kol (eds.). *Handbook of Child Well-Being* [online]. Berlín: Springer, 2014, s.187-217 [cit. 11. listopadu 2022]. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_9.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Co natropí špatný soudce a špatný advokát? *Právo a rodina* [online databáze], 2018, č. 4 [cit. 8. ledna 2023]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

LANSDOWN, Gerison. *The Evolving Capacities of the Child*. Florencie: UNICEF Innocenti Research Center, 2005. Dostupné z: <https://www.unicef-irc.org/publications/384-the-evolving-capacities-of-the-child.html>.

LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Názor dítěte z pohledu účastníka soudního řízení v opatrovnické věci. *Právo a rodina* [online databáze], 2018, č. 8 [cit. 12. prosince 2022]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Jaký bude další osud kolizního opatrovnictví? *Právo a rodina* [online databáze], 2019, č. 7 [cit. 10. února 2023]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy* [online databáze], 2015, č. 20 [cit. 16. prosince 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz

TOMEŠOVÁ, Jana. *Výslech dítěte v soudním řízení*. [online] pravni prostor.cz, 20. února 2020 [cit. 5. prosince 2022] Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vyslech-ditete-v-soudnim-rozeni>.

VANDENHOLE, Wouter a kol. *Children's Rights: A Commentary on the Convention on the Rights of the Child and its Protocols* [online databáze]. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2019, [cit. 3. listopadu 2022]. Dostupné z: databáze elgaronline.com.

VRAŠTILOVÁ, Nikol. Cochemská praxe v ČR. *Právní rozhledy* [online databáze], 2022, č. 11 [cit. 15. prosince 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy* [online databáze], 2013, č. 18 [cit. 15. ledna 2023]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

Judikatura:

Nález Ústavního soudu ze dne 9. dubna 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96 (N41/7 SbNU 279).

Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03 (N 117/34 SbNU 223).

Nález Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2015, sp. zn. II. ÚS 2919/14 (N 7/76 SbNU 115).

Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18 (N 165/91 SbNU 61).

Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683).

Nález Ústavního soudu ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. IV. ÚS 827/18 (N 73/89 SbNU 121).

Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19 (N 174/96 SbNU 211).

Nález Ústavního soudu ze dne 12. září 2014, sp. zn. I ÚS 2643/13 (N 166/74 SbNU 433).

Nález ústavního soudu ze dne 29. října 2019, sp. zn. III. ÚS 2396/19 (N 180/96 SbNU 263).

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535).

Nález Ústavního soudu ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. II. ÚS 1931/17 (N 235/87 SbNU 811).

Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739).

Nález ústavního soudu ze dne 22. prosince 2020 sp. zn. IV. ÚS 2611/20.

Nález Ústavního soudu ze dne. 25. září 2014, sp. zn. I. ÚS 3246/13.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1721/2009.

Rozsudek senátu ESLP ze dne 21. 6. 2017, *Havelka a ostatní proti České republice*, č. 23499/06.

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy:

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 51/2001 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Jiné zdroje:

Communication No. 201/1985, U.N. Doc. CCPR/C/33/D/201/1985.

General comment No. 12 (2009) The right of the child to be heard, on 1 July 2009 CRC/GC/12.

General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration, CRC /C/GC/14.

Institut evaluací a sociálních analýz. Interdisciplinární spolupráce v soudním regionu Nový Jičín: Závěrečná analytická zpráva [online]. Dostupné z: <https://www.msk.cz/assets/temata/eu/zez-interdisciplinari-spoluprace-v-soudnim-regionu-novy-jicin.pdf>.

KVĚTOŇ, Viktor, FANTA, Petr. Závěrečná evaluační zpráva: Cochemský model v soudním regionu Most [online]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Martin-Benes_ZEZ-COCHEM.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodická informace k vedení zvláštní spisové dokumentace o dětech, kterým byl obecní úřad obce s rozšířenou působností jmenován opatrovníkem nebo poručníkem* [online]. Praha, 2022, 2 s. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Veden%C3%AD_zvláštn%C3%AD_spisové

[_dokumentace_novela_SPOD_souhrnná_informace.pdf/f0ccacc4-1686-0dd5-1f48-53ff36861dc2.](#)

NOVÁKOVÁ, Markéta. *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu* [online]. Karviná: Akademický ústav Karviná, 2019, s. 26-27 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/metodika_opatrovnickeho_rizeni_cochemskeho_typu.pdf.

Výkladové stanovisko k aplikaci ust. § 474 odst. 1 z.ř.s. [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2019. Dostupné z: <https://www.cak.cz/assets/pro-advokaty/mediace/aktuality/vykladove-stanovisko-ss-474-zrs-2019.pdf>.

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na pojem nejlepšího zájmu dítěte v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Na začátku práce je vymezen pojem nejlepšího zájmu jako takový, shrnuta jeho legislativní úprava a problematika kolize zájmů dítěte a stručně vymezen blízký pojem blaha dítěte. Následující kapitoly práce se zabývají řízením ve věcech péče soudu o nezletilé, profesemi, které v řízeních vystupují a jejich rolí v těchto řízeních a vlivem Cochemské praxe na jejich fungování. Poslední kapitola se věnuje srovnání postupů v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé v regionech Cochemskou praxi využívající s regiony, jež praxi nepřejaly.

Abstract

The diploma thesis is focused on the concept of the best interest of the child in the context of proceedings in matters of court care for minors. At the beginning of the work, the concept of the best interest as such is defined, its legislative regulation and the issue of the conflict of the child's interests are summarized, and the close concept of the child's well-being is briefly defined. The following chapters of the thesis deal with the proceedings in matters of court care for minors, the professions that appear in the proceedings and their role in these proceedings and the influence of the Cochemic practice on their functioning. The last chapter is devoted to a comparison of the procedures in the proceedings in matters of court care for minors in regions using the Cochem practice with regions that did not adopt the Cochemic practice.

Klíčová slova

nejlepší zájem dítěte, blaho dítěte, participační práva, opatrovnická řízení, interdisciplinární spolupráce, Cochemská praxe, orgány sociálně-právní ochrany dětí

Key words

Best interests of the child, child Well-being, participation rights, proceedings in the matter of the child, interdisciplinary cooperation, Cochem practice, child protection authority